Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 75 (11873) | 1982 чылдың март 31, среда | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 3 көп.

КОМИ АССР. «Воркутауголь» каттыжыышкынның «Воргашорская» шахтазының коллективи эрткен чылдың Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга тиилекчи болганы дээш СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң, ВЛКСМ ТК-ның шилчиир Кызыл тугу-биле шаннаткан. Ук коллектив каттыжышкынга ССРЭ-ниң 60 чылынга алдар болдурган социалистиг чарыштың эгелекчизи болбушаан. «Ажыл шагын шыңгыы санаар!» деп кыйгырыгнын адаа-биле ажылдап турар.

Бо чылын «Воргашорская» шахтаның ажылчыннары пландан ажыр 100000 тонна хөмүрүн казар деп хүлээнген.

ЧУРУКТА: № 3 участоктуң төргиин дагжылары (солагай таладан оң талазынче) Николай Папуга, Владимир Клементьев болгаш Анатолий Игнатенко.

С. ГУБСКИЙНИҢ фотозу.

ССРЭ-НИҢ 60 ЧЫЛЫНГА — 60 ШАЛЫПЧЫ НЕДЕЛЯ

СОВХОЗТУҢ БААЗАЗЫНГА

«Алдан-Маадыр» совхозта парткомнуң удуртулгазыбиле партиянын алды эге организациялары, сес партболуктер ажылдап турар. Олар СЭКП-ниң XXVI съезди-зинин шиитпирлерин боттандырар талазы-биле туска-гай хемчегларни ажылдап кылгаш, оларның күүселделинге контрольду дээштиг чорудуп келген.

Коммунистерни мал, чер ажылында, совхоз бүдүрүлгеанниң өске-даа чугула участоктарында хуваган. Чон оруунга идеологтуг болгаш политикижиздилгелиг ажылды декторларга, политинформаторларга, пропагандистерге, башкыларга, культура ажылдакчыларына, көдээ интеллигенцияга даянгаш идепкейжиткен. Ылаңгыя эрге-хоойлу пропагандазының, хөй-ниттиниң корум-чурум камгалалының талазы-биле ажылдарны тодаргай угланыышкынныг тургүзүкан. Совхоз төвүнде, салбырларда координация чөвүлелдери аныяктар оруунга кижизидилге ажылын чорудуп турар. Чонуун чурттап турар черлериннин айыбиле база школалар, клубтар базаазынга кижизидилге болгаш спорт-массалыг ажылдарны чорудуп турар. Үш суурның кварталдарында спорт шолдери бар. Совхозта дагдыныкчылар, профилактика чөвүлелдериниң ажылын план ёзугаар организастап, мурнакчы дуржулганы нептередиринче партком кичээнгейни салган.

Бо бүгү ажыл совхозтуң экономиказын хөгжүдер болгаш быжыглаарынче угланган хемчеглер-биле бир демниг чорутканының түңнелиндe совхозтуң коллективи планныг онаалдаларын, социалистиг хүлээлгелерин күүседиринге чедиишкиннерни чедип алган. Оон көскү херечиин 1981 чылдың түңнели-биле совхоз СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның шилчиир Кызыл тугу-биле шаннатканы болур.

Совхоз чер ажылының культуразын бедидерининг хемчегларни ап, Алаштын, Актың инженерлиг суггарылга системаларын ажылдаанының ачызында сөөлгү он чылда тараа культураларын оруумаа-биле бир гадан-на 10 пентнерни, а эрткен чылын 10,4 пентнерни алган. Бо чылдың часкы тарылгазынга четчөр үрезин-биле хандыр-тынган. Совхоз тарып өстүрүп алган люцернадан 1000 кг үрезинни уруп алган. Тараның, мал чеми культураларның дужүдүп бедидер дээш үре-түңнелдерни чедип алгылаан суггатчылар совхозта эвээш эвес. Куруккан 30 га черни шыңгээткеш, анаа тараан чинге-тараанның га бүрүзүнден-ие 14 центнер дужүт алган. Дужүттү бедидерининг бир чугула аргазы күскү суггат болгаш кышкы үеде булукталдырар суггат улуг ужур-дузалыг болган.

Совхозта малдың баш санын өстүрер, оон продуктулуун бедидер талазы-биле эвээн ажыл кылдынган. Мал ажылының продуктуларын бүдүрер болгаш күрүнеге садарының чыл планнарын совхоз күүсеткен. Ажыл-агый төрүүр чүс хойга онаштыр 96 хураганы, Оргу-Шел, Чечектиг хойжу бригадалары чүс баштан 103—106 хураганы алган. Шээр малдың бо чылгы хураганнаашкыны менди-чаагай. Төрүүр чүс хойдан 92 хураган алдынган, мал ооллаашкыны уламчылаамышаан. Малчыннарның амыдырал-чуртталгазының культуразын бедидериниче угланган хөй чүүлдер кылдынган.

Специализацияны болгаш концентрацияны чоорту боттандырын эгелээн совхозтуң экономиказын хөгжүдеринге улуг идегни берип турар.

Бо бүгү ажылдарны чорударынга «Алдан-Маадыр» совхозта парткомнуң удуртулгазының, оон партийжи-политиктиг болгаш организас-массалыг ажылдарының дуржулгазын, Алдан-Маадыр кодээ Советтин организас-массалыг ажылының дуржулгаларын чоокта чаа Барыын-Хемчик районнуң партия, совет органнарының толээлекчилерин бистин районга чоразаш таныышканнар. Анаа «Барлык», «Шекпээр», «Хемчик», «Дөн-Терезин» совхозтарда парткомнар секретарылары Д. Саая, Ө. Күулар, У. Монгуш, М. Сарыглар, Барлык, Аксы-Барлык, Аянгаты, Хөнделен, Шекпээр кодээ Советтерниң күүсекомнарының даргалары А. Күжүгет, Б. Хомушку, Д. Чыргал, Д. Серин, К. Күүлар олар дуржулгазын солчуп, ажыл-хереклериниң дугайын чугаалашканнар.

М. СЕВЕН.

Чөөн-Хемчик район.

Хүннүң медээлери

АЖЫЛЫ ҮЛЕГЕРЛИГ

«Улуг-Хая» совхозтуң чеди кижи составтыг механизастаттынган звеназын Каадыр-оол Ховалыг удуртуп турар. Бо коллектив чүс чээрби тонна хыыргыышты Успа-Хөлден белеткеп алган.

Ылаңгыя оон кежигүннери механизаторлар Уважа Окчаан-оол, Александр Бүрбү, чүдүрүкчүлер Виктор Кожаанай, Андрей Сарыг-оол болгаш өскелериниң-даа ажылы үлегерлиг. Мал чемни «Улуг-Хая» совхозтың чоорчылар ол-ла дораан сөөртүп турар.

О. ТАВАА.

Улуг-Хем район.

ОЛАРНЫҢ КОДАНЫНДА

Совхозка мал эмчилеп турган Зоя биле чолаачы Даниил Салчактың өг-бүлези бир кодан хой хүлээн алган.

Хой ооллаашкыны оларның кыштаанда адактаган, ам [illegible] он чаа хойнуң сонгаары арткан. Малдың чаш телунуп доруттуп турары эки. Сиген, көк-сула дээш малга бөөр өске-даа чем, сүт четчир. Хойнуң-даа хураганнындаа бажы онча-менди, кужу ыырак болуп турар. Чүс башка онаштыр 96 хураганы хойжулар камгалап алган.

Л. �чЫМБА.

Бай-Тайга район, «Тээли» совхоз.

КӨРГҮЗҮҮ ДӨМЕЙ

Эрги-Барлык суурнуң аъш-чем, үлетпүр бараанпар магазиннери аныяк коллективтер. ыыда садыгжылар комсомолчу-аныяктар. Ийи коллектив аразында чарыштыг.

Олар бо хүннерде комсомолдуң съездизин күш-ажылчы белектерлиг уткуур соруулганы салган комсомолчу изиг отчуташ-биле ажылдап турар.

Бо чылдың ийи айының түнели-биле магазиннер кайызы-даа планныг онаалдазын тус-туста 100 хуу күүсеткен.

БАЙДАЛ ЭКИ

«Хемчик» совхозтуң хойжулары ССРЭ-ниң тургустуганының 60 чыл оюн төлептиг уткуур дээш чарышты калбартышаан, ниитиниң малының база оон чаш төлүүн баш санын менди камгалап алыры-биле бо хүннерде улуг күженнишкиниг ажылдап турар. Кыш нарын, берге болган. Ынчалаа-даа хойжуларның эрес-шудургу күш-ажылының ачызында мал кыштан ёур-менди ажып турар. Чижээ, хойжулар Х. Базырда 253, К. Калдар-оолда—276, П. Саяада—249, Х. Кавай-оолда—256 бөлгөн С. Шенгир-оолда—250, төрөп хойнуң хураганы бүрүү-биле менди алдынган. Өске-даа малчыннарда байдал база эки болуп турар.

Малчыннарны частың берге үезинде мал чеми: сиген, сула, чарба, дус болган сугбиле хандырарынче совхозтуң дирекциязы онаа кичээнгейни салып турар. Чем сөөртүлгеан үүктелбес, оны трактористер Хомушку болган Ооржак Каадыр-оолдар, Хомушку Кек эки чорудуп турар.

А. ЕВРОП.

Барыын-Хемчик район.

СОҢГУЛДАЛАРГА УТКУШТУР

Чуртта соңгулда кампаниязы политиктиг болгаш күш-ажылчы улуг көдүрлүүшкүн-биле эгелээн. Улус депутаттарының чер-чер Советтеринге, районнарның (хоорайларның) улус судтарына июнь 20-де болур соңгулдаларга белеткел ССРЭ-ниң 60 чыл болурунга уткуштур эртип турар. СЭТА-ның корреспондентилери коллективтерде болгаш чон оруузунда агитация-массалыг ажылдарның калбарын эгелээнинин дугайын, депутаттарның болгаш улус судьяларының соңгукчулар-биле ужуражыышкыннарының дугайын дыннадып турааллар.

МОСКВА. Найысылалдың Бабушкин районунда Транспорт тудуунуң Бүгү-эвилел эртем-шинчилел институдунуң үш чүс хире эртем ажылдакчылары боттарының албан-хүлээлгезин агитаторнуң ажылы-биле чедиишкиниг холбаштырып турар. Оларның дыка хөй чер-чер Советтеринге соңгулдалар чорудар дугайында, а ол ышкаш улус судьяларын соңгуур дугайында РСФСР-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Чарлыы парлаттынарга дораан-на шефтеп турар микрорайонуңга чеде бергеннер. Олар Совет хоойлулар дугайында, ССРЭ-ниң 60 чыл оюнун, партияның социалистиг демократиязы улам ханыладын, хөгжүдеринче угланган чайгылыш чон политиказының дугайында беседаларны кылгылаан.

Найысылалдың өске-даа дыка хөй бүдүрүлге болгаш албан черлериниң ажылдакчыларының шефтеп турары миикрорайонларынче коллективтиг үнүүшкүнү база кылган. Агитпунктулар, соңгукчулар клубтары боттарының ажылын калбаа-биле чорудуп эгелээн. Чон-биле ажылдың чаа хевирлериниң арааында — партия райкомнарының болгаш райкүүкомнарның удуртукчу ажылдакчылары-биле кады информация конференцийлары болур.

ВЛАДИВОСТОК. Далайда ужидирин чорун турар «Оренбург» дээр теплоходтан келген радиограммада ССРЭ Конституциязының, чер-чер Советтеринин ажылының дугайында беседа болганын дыңнаткан.

— Бистин судноларывыстың-на ужидирин чорун турары бүгү-ле широталарындан ыңдыг чүс-чүс телеграммаларны алдывыс — деп, Ыраккы Чөөн чуктун далай пароходствозунун парткомунуң секретарының оралакчызы Н. Шубенчев чугаалаан. — Депутаттарның отчёттары онаа солун боон турар: үшкү механик С. Веселеев, хайгаракчы Е. Чабан, токарь И. Задачин болгаш өскелер-даа боттарының эш-өөрүүне канчаар ажылдап турарының дугайын чугаалааннар. Экипажтарны эң чоокку хүннерде херек литературалар болгаш документилер-биле хандырар, судноларга соңгулда участоктарын тургузаарынга дузалаар дээш хемчегларни ап чорудуп турар бис.

ТАШКЕНТ. Эш Л. И. Брежневтиң чоокта чаа оон ажылчыннары-биле чылыг беседаны кылганы трактор заводунуң эптелге-механика цехинге эдикчи коммунист Б. Ибрагимов аныяк соңгукчулар-биле бодунуң баштайгы беседазын кылган. Агитатор коллективтиң күш-ажылчы чедиишкиннериниң болгаш социалистиг чарыштың калбартырынга депутаттарның хууда үлегерчиженгин дугайын чугаалаан.

— Бистер шуптувус боттарывыстың бүдүрүлге черивиске чоргаарланыр бис — деп, ол чугаалаан. —Ыында ажылдаарынга таарымчалыг бүгү чүүлдер кылдынган— делгемчырык цехтер-даа, болбаазын дериг-хереклелдер-даа бар. Ынчангаш бистин хүлээлгевис — ол бүгүнү Советтер чуртунуң чедиишкиннерин улам байлакшыдары дээш долузубиле, эки ажыглаарывыс болур.

Ол ышкаш завод чоогунуң чуртталга кварталдарынга баа-ла агитаторларның беседалары болгулаан.

ВОЛОДАРСКОЕ (Донецк область). Фрунзе аттыг колхозтуң ажыл-ишчилери-биле Страченковонуң көдээ Советинин депутаттарының ужуражыышкынынга чагыларының канчаар күүсеттинин турарының дугайында чугаа болган. Соолгу соңгулдаларның эрткен үезинден бөөр ажыл-агыйның топ суурунда соңгукчуларның чагыларын ёзугаар садыг төвү, столовая, уруглар комбинады туттунган, музыка школазының салбырын ажыткан.

(СЭТА).

НАЙЫРАЛДЫҢ ОРУУ

Енисейниң эге бажында ам-даа соок, ынчалаа-даа тыва хемчилер ыышкы септелгени бир ай бурунгаар доозупкан, ам судноларны эжидирииштинче үндүрериниге белеп. Сугжуларның далажын турары-даа чон: бо чылын олар чаа суг оруунга — Саян-Шушенскоениң суг хоолбээнге эжидирииштинни эгелээр ужуралыг.

— Хол-биле кылдынган далайлап эң-не баштайгы судно эжидирииштинни доктаамал ажыттынар болгаш ол орук Тываны Хакасия болгаш Красноярск край-биле холбаштырар — деп, Үстүү-Енисей пароходствозунуң район эргелелиниң начальниги О. Петров чугаалаан.

Хемчилериниң найыралдың оруу деп адааны ол чаа суг оруу ССРЭ-ниң тургустуганындан бөөр 60 чылынга уткуштур эки белек. Ол Тываның ырак-узак районнарының социал болгаш экономиктиг хөгжүлдезин шаңнынчылар. Хемчилер ол суг оруун ажылдап эгелээш, өске-даа хемнербиле эжидирииштиннерни база калбартыр. 82-ниң эжидирииштинче чаа хевирниң соортукчу-буксирлери, курган чүк болгаш нефть-даа дажыглаар судноларны, пассажирлер олурар теплоходтар флотка немежип, ажылдап эгелээр.

Г. КОКУХИН,
СЭТА-ның корр.

Кызыл.

Камнаан бензини-биле

В. И. Ленинниң төрүүгениниңдеп бөөр 112 чыл оюнга турасказаткан коммунистиг субботникти апрель 17-де эвтирер дээн кыйгырыгны Садыг министерствозунуң автобүдүрүлге коллективи изиг-биле деткеен. Чолаачылар ол хүн камнап алган бензини-биле ажыллап, беш чыл фондузунче 630 рубльди шилчидерин планнаан.

Апрель 17 — КОММУНИСТИГ СУББОТНИК ХҮНҮ

УЛУГ КӨДҮРЛҮҮШКҮН-БИЛЕ

«Шупту — коммунистиг субботникче!», «Бедик бүдүрүкчүлүг күш-ажылывысты — Торээн чуртувуска!» деп кыйгырыгларның адаа-биле «Сельхозтехкүркомнуң» Чадаанада автобаазазының коллективи улуг Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бөөр 112 чылынга тураскааткан күш-ажылчы байырлалче үнерлер.

Коммунистиг субботник хүнүнде кылыр ажылдарның хемчеэли тодараттынган. Автобааза коллективинден 125 кижи субботникке киржир. Олардан 55 кижи боттарының поктаамал ажылдаар туруштарын эзелептер. Кижи бүрүзүнүң сорулгазы чангыс: патриотчу улуг көдүрлүүшкүн-биле ажылдаар, ажыктыг хөй ажылды кылыр, бедик сагыга-чурумнуун көргүзер.

Ол хүн автобаазының 20 чолаачызы боттарының кампап алганы кывар-чаар материалдары-биле ажылдаап 1300 тонна чүүктү сөөртүп, 6760 тонна-километрни ажылдап кылырлар. Ынчангаш оларның беш чылдың фондузунче киирер үлүү оске эштеринден хөй болур.

Автобаазының коллективи коммунистиг субботник хүнүнде 1500 рубль хемчеэлдиг ажылдарны кылырлар. Коллектив он бирги бөөр чылдың фондузуунга 480 рубльди шилчидер деп шиитпирлээн.

(Бистин корр.).

ЧУРТТАЛГА БАЖЫҢЫ ДУЖААТТЫНГАН

«Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкынының № 463 КМК-зының коллективи 1982 чылдың бирги кварталында ийи чуртталга бажыңын ажыглалга киирер тургаш, херек кырында 3 бажыңны «Большевик», «Сут-Хөл» болгаш «Хөндергей» совхозтарда доозуп, чурттанчыларга дужааган.

Эрткен чылын ол КМК-ның тудугжулары 2417 дөрбелчин метр чуртталга шөлүн тудуп, ажыглалга киирген. Азы план ёзугаар 20 бажыңны дужаары көрдүнген болза, 22 чуртталга бажыңының тудуун доозуп, ажыглалга киргеннер.

Н. ООРЖАК.

Фермада кыштаглаашкын

СҮТ НЕМЕЖИП ТУРАР

«Коммунизмниң херели» совхозтуң төп сүт-бараан фермазы. Ажыл-агыйның бүгү инектерин ында мөөңнээн. Ам 600 ажыг инек фермада кыштап турар. Ферманың эргелекчизи Садчак Балчырович Беган-биле ужурашкаш, кыштаглаашкынның байдалын, сүт саалдазын сонуурган айтырдывыс.

— Он бирги беш чылды бистин фермавыстың ажылынчылери багай эвес эгелээн — деп, Салчак Балчырович чугаалады.— СЭКП-ниң XXVI съездизинин шиитпирлерин амыдыралга боттандырар, баштайгы чылдың планныг онаалдаларын база социалистиг хүлээлгелерин чедиишкиннинг күүседир дээш шынап-ла хол коншаткайн ажылдаан. Оны чамдык сан-фактылар-биле бадыткан болур. 1981 чылда 350 тонна сүт бүдүрер турган, оны 368 тонна кылдыр боттандырган. Садары 250 тонна турган болза, херек кырында 290 тонна сүтту күрүнеге дужаагаан. Фермага шиитпир-биле бир инекке онаштыр 1668 кг сүтту саггаан. Бызаа алыр талазы-биле көргүзүг база бедик: 100 инекке онаштыр 84 бызааны менди доруктурган.

— Оны беш чылда совхоз сүтту бүдүреринге болгаш садарынга хожудан, харын-даа планныг онаалдаларны күүсетпейн барып турганы билингир болгай. Ынчаарга он бирги беш чылдың эзеинде хожудаашкындан уштунуп, бурунгаар [illegible] кыпны» кылган-дыр. Оны канчап чедип алганын чугаалап көрүңерем деп Салчак Балчыровичиден диледи-вис.

— Маңаа шынап-ла «шураашкын» болган чүве — деп, ферма эргелекчизи харылады. — Анаа үш чүүл чүве идигни берген. Биредe, сүт бүдүрерин комплекстиг кылдыр чаңгыс черге мөөңнээнде, инектерни ийи аңгы фермага тургузуп турда, саанчыларның ажылдаарына таарымчалыг байдал турбаан. Ам бүгү инекти чаңгыс төп фермага мөөңнээнде, чогумчалыг байдал тургустуган. Ийиде, бүгү ажылдарны бүрүн механизастаан. 200 баш саар инек турар механизастаан кажааны ажыглалга киирген чорук саанчыларның күш-ажылын чиигедип, бедик бүдүрүкчүлүг , болдурган. Адактын сөөлүнде, үште, балансылаттынган долу үнелиг чем рационун ёзугаар саар инектерни чемгерип турар апарган. Оон түңнелиниде инектерниң сүткүрү бедөөн. Бо үш хемчегни боттандырганының ачызында, совхозка сүттү бүдүрери-даа, күрүнеге садары-даа дыка көвүдөөн. Оон аңгыда, сүт бүдүрерин көвүдедиринге тус-тус саанчыларның арга-мергежили, ажылынга кызымаа база улуг ужур-дузалыг болбайн аан. Маңаа холбаштыр бистин мурнакчы саанчыларывысты демдеглээри чугула. Ирина Оюн эрткен чылын болуунда быжыглаан бөлүк инектериниден 64,7 тонна, Тадар Кечил-оол 49 тонна, Куулар Тадар — база 49 тонна сүтту саггаан. Сүт бүдүрерин көвүдедиринге олар улуг үлүг-хуузун киргген.

— Бо чыл онзагай болуп турар. ССРЭ-ниң тургустуганының 60 чыл оюн база байырлаар апаар. Ферманың ишчилери кандыг сорулганы салган ажылдан турарыл?

— Кыш дыка нарын, берге болуп-тур. Ынчалзажок ниитиниң малының баш санын менди камгалап алыр, оон продуктулуун кудулатпас дээш, болдунар бүгү чүүлдерни кылын тур бис. Кол-ла чүве — эрткен чылдың чедиишкинин быжыглавышаан, бо чылын оон-даа бедик көргүзүглерни чедип алыры. Саанчыларның мурунда салдынган сорулга ындыг —деп, Салчак Балчырович чугаазын түңнеди.

Ферманың коллективи бо чылын-даа бедик көргүзүгүн чедип алыр дээш, эрес-шудургу ажылдан турар болду. Оны бадыткаары-биле мындыг сан-медээлерни көргүзүп болур. Совхозтуң төп сүт-бараан фермазы бо чылдың бирги кварталында 58 тонна сүт бүдүрер планныг. А марттың ортанга чедир 53 тоннаны бүдүрген болгаш 43 тоннаны күрүнеге саткан. Хүнде-ле ферма 800 ажыг, а саар инек бүрүзүнден 5—6 килограмм сүттү саап турар. Моон алырга, саанчылар квартал планын дыка ажыр күүседип ыыдаар-дыр.

Бо чылын фермага ниитизи-биле бир инекке онаштыр 1670 кг сүттү саары планнаттынган. А тус-тус мурнакчы саанчылар инектен-не 2000 кг чедир саарын хүлээнгилээн. Оларның көргүзүү ам безин бедик. Чижээ, Куулар Тадар ийи чартык айда ниитизи-биле 3,5 тонна сүттү саар турган, херек кырында 4,6. Татьяна Оюн 5,5-тин орнунга — 6,6, Николай Оюн 4,6-ның орнунга — 5,3 тоннаны саггаан.

Совхозта ам мал чемн кызагдаан. Ынчалза-даа ферманың саар инектериниң бирээзинге-ле хүнде 25 кг силостан, 4 кг чарбадан, чартык килограмм витаминниг сиген далганындан тургустуган чем рационун берип турар. Соок намдааны-биле холбаштыр, март эгезинден бөөр ферманың инектерин далбыйлаан одарга кадарарын организастаан. Оон түңнелинде саар инектерниң сүдү немежип турар апарган.

Сүттүң шыпары база эжижип турар. Эрткен ийи чартык айда күрүнеге саткан сүдүнүң хой нуруузу — 58 хуузу бирги сорттуу болган. А эрткен чылдың ол үезинде саткан сүттүң бирги болгаш ийги сорту катай 46 хуу турган. Моон соңгаар бирги сорттуң сүдүн садарын 60 хуу чедирер сорулга салдынган. Ферманың дужаап турар сүдүнүң үскүрү 4,2 хуу. Ол база бедик көргүзүг-дүр. Инектин ооллаашкыны эгелээн. Баштай төрөөн 60 инектиг бызаазы менди доругун турар.

К. АРАКЧАА,
«Шынның» тускай корр.
Танды район.

ДАШТЫКЫДА

Делиге ужуражыышкын

ДЕЛИ. Индияның премьер-министри Индира Ганди СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, Грузияның Компартиязының ТК-зының бирги секретары Э. А. Шеварднадзе-биле ужурашкан.

Күштүг, хамаарышпас болгаш чечектелген Индияны тургузар талазы-биле индий улуска улуг чедиишкиннерниң эң-не чаагай күүсеткиннерин СЭКП ТК-ның Чигизне секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң өмүнээзинден Э. А. Шеварднадзе Индияның премьер-министринге дамчыткан.

Индияның болгаш Совет Эвилелиниң аразында бүгү талалыг, пайыралдыг кады ажылдажылганы улам ынай калбартырының аргаларының дугайында санал-оналдарны беседаның үезинде солушкан. Ужуражыышкын чүректин ханызындан пайыралдыг байдалга болуп эрткен. ССРЭ-нин Индияда элчиги Ю. М. Воронцов ужуражыышкынга олурушкан.

Кады ажылдажылга дугайында протокол

ОТТАВА. Совет Эвилелиниң болгаш Канаданың хөй-ниитти организацияларының аразында ийи хуусаалыг кады ажылдажылга дугайында протоколга ат салыышкыны Торонтога болган. «Канада — ССРЭ» ассоциацияның болгаш даштыкы чурттар-биле пайырал болгаш культурлуг харылзааның совет ниитилелдериниң эвилелиниң, «ССРЭ—Канада» ниитилелдиң төлөлекчилери протоколга ат салган. Совет Эвилелиниң чедиишкиннери Канаданың хөй-ниитизинге таныштырар сорулга-биле ССРЭ-ниң тургустунганының 60 чылының байырлалынга белеткелдиң база байырлалдың үезинде хөй хемчегларни чорударын протоколда айыткан.

Польшадан медээлер

ВАРШАВА. Социалистиг дем каттыжылгазында чугула черни ээлээн Польша АКШ-тың төп разведка эргелелиниң болгаш барыын талакы өске-даа күрүнелерниң шпион черлериниң халдаашкыннарынга таваржып келгени болгаш амдаа таваржып турарын «Жолнеж вольности» солун бижээн. Империалистиг бөлүктер социалистиг дем каттыжылгазын божаннадырынга Польшаны чепсек ыылдыр ажыглаар бодап турарын солун демдеглээн.

Польшага болгаш социалистиг өске-даа чурттарга удур үрегдекчи үүлгедиглерни кылырынга АКШ-тың төп разведка эргелели ПУР-да антисоциалистиг күштерни, хамыктың мурнунда Михник, Куронь, Мочульский, Геремек ышкаш контрреволюстуг кижилерни калбаа-биле ажыглап келген деп, «Жолнеж вольности» бижээн.

Ак бажыңның политиказы — кедергей айыылдыг

ЦИНЦИННАТИ. Социологтуг шинчилелдерниң делегей ассоциациязының чыл бүгүде чыылдырар 23-кү конференциязының киржинчилериниң хөй нуруузу АКШ-тың амгы даштыкы политиказын шыңгыы буруу шапкан. Рейганның администрациязының даштыкы политиктиг угланыышкыны амгы делегейниң боттуг чүүлдеринге шуут дүүшпейн турар деп, олар демдеглээн.

Конференцияның организакчыларының бирээзи, америк эртемден Ф. Нил Ак бажыңның амгы даштыкы политиказын кедергей айыылдыг политика-дыр деп адаан болгаш Вашингтонуң Совет Эвилелиниг удур өскээтен хөделиишкиннери делегейде дүшкүүрлүг чорукту улам чидиглендирин турар-дыр деп медеглээн.

Голланд журналистерни орнукшутканы

ГААГА. Дерзин шериг хунтазының дужаалы-биле Сальвадорга араатанзыг ёзу-биле елуткен дөрт журналистерни Голландияга эккеп орнукшуткан. АКШ-тың дорт киржилгеэн-биле Сальвадорнуң чонунга удур шериг хунтазының дерзин үүлгедиглериниң дугайында ол журналистер шыны-биле бижиш, Голландияның болгаш делегейниң хөй-ниитизинге дыңнадып турганнар.

Араатанзыг хунтага өлүткен журналистер белүүнүң удуртукчузу болуп чорааан К. Костериин мөчүүн кажан Сальвадор хосталы бөөрге, оон девискээринге апарын катап орнукшудар дугайында Сальвадорнуң национал-хосталгалыг шимчошкининиң удуртукчулары дилээн. «Ол дилегни күүседир бис. К. Костериин мөчү-боду Сальвадорнуң качыгдаан чонунга хамааржып турар» деп, оон дуңмазы орнукшудулга үезинде медеглээн.

Сальвадорнуң шериг хунтазынга өлүткен журналистерни орнукшуткан хүнде массалыг чыскаалдар Амстердамда, Гаагага болгаш Голландияның өске-даа хоочайларында болган. Сальвадорнуң 40,000 тайбын чурттакчыларын кырын каапкан дерзин шериг хунтазын Рейганның администрациязының амга чедир деткип турарын чыскаалдарның киржинчилери шыңгыы буруу шапкан.

(СЭТА).

[illegible]

ЧАҢГЫС ЭПТИГ ӨГ-БҮЛЕДЕ

НАЙЫРАЛДЫҢ ХООЙЛУЗУН ЕЗУГААР

М. Г. ГАПУРОВ, Туркменистанның Компартиязының ТК-зының бирги секретары

Улуг байырлалдың — ССРЭ-ниң тургустунганының 60 чылының бүдүүзүнде. Совет Эвилелиниң улустары оларны чаңгыс-өгбүлеге каттыштырган бузулбас эвилелдиң кайгамчык күчү-күжүн улам тодаары-биле медерек билип турар. Сураңжаан туркмен шүлүкчү Махтумкули бистиң хүннеривиске чедир ийи чүс чыл бурунгаар акы-дүнмалышкы чорук чаңчыл, а найырал хоойлу апаар үе дугайын күзеп бодап чораан. Ол аас-кежиктиг үе Улуг Октябрь тиилээн соонда келген. Совет кижилерге акы-дүнмалышкы чорук хүнүң чаңчылчаан үүлү апарган, олар найыралдың хоойлузун ёзугаар чурттап, ажылдап турарлар.

Ленинчи партияның турасоруун күүсеттишаан, Совет эрге-чагырга шаандағы хожудаңгай национал черлерни хөгжүдериниң быжыг болгаш чайгылыг чок угланышкыныпче кирген. Олар 1922 чылда күчүлүг эвилелдешкен күрүне кылдыр эки тура-биле каттышкан.

Бурунгу туркмен черге чаартылгаларны Каракумнуң шаандағы амыдырал чок кара элезиниринге тывылган чечек-чимистиг погаан черлерден тода көрүп болур. Куруг ховуну кежир аккан, чопуп амыдыралдың хеми деп адааны В. И. Ленин аттыг канал, көжүп чоруур элезиниер чаныда кылымал дялайдар, чечектелген садтарга хүрээлеткен чаа хоорайлар болгаш суурлар — Совет Эвилелинде эн-не улуг куруг ховуу — Каракумнуң амгы овур-хевири ол-дур.

Шак-ла ынчаар бүүү Туркменистанның чери кайгамчык чечектелген, ол төөгүүнүң коңгүс кыска үе-хемчээлинин иштинде ядыы-түреңгей, хожудаңгай чоруктан социал-экономиктиг болгаш культура хөгжүлдезинин бедиктерине чедир орукту эткен.

Совет Туркменистан дээрге нефтиниң болгаш газтың, энергетиканың болгаш химиялың, хөвениң болгаш каракульдуң черя-дир. Ол дээрге Каспийден Амударьяга чедир чаптылган тудуг шөлү-дүр. Революция мурнунда кайызы-даа үүгле чүс-чүс ажыг ажылчыннарлыг ийи заводтуг турган, колдуунда хамык-ла чүвени даштаартан кирер өөрүүн ан турган республика ам Бүгү-эвилелдиң күүн-ажыл хуваалдазында дөн эргелиг чуртпөр боон кирген, чуртуң национал байлаанга улам-на көскү салышкының кирип турар апарган.

Совет эрге-чагырганың алдан чылдарының иштинде республикага үлетпүр будуруушкунуң хемчээли 75 катап өскен. Туркмен индустрияның кол адырлары нефть, газ тывыжы, химия база машина тудуушкуну. Оларның продукциязын база туркмен хевистерин бежен хире даштыкы чурттарга садып турар.

Республиканың экономиказы чурттуң чаңгыс аай улус ажыл-агый комплекизинде чугула черни эзлеп турар. Совөлгү ийи беш чылдарда бир чылда-ла газ тывыжы 13 миллиард кубометр турганыдан 63 миллиард четкен. Чуртта газ тавыжының алдының бир кезиң Туркменистанга опаажып турар. Газ Ортаа Азия — Төп газопровод дамчыштыр чурттуң Европа кезээнге баар.

Туркменистанда амгы үениң энергетиктиг базазы тургустунган. Чоокта чаа республикада эн улуг дээн Мары ГРЭС ажыглалда киргей, Мары — Каракум бедик вольтулуг шугумнуң тудуу доозулган. Ол дээрге бистиң чуртувустың улустарының бузулбас найыралының база бир херечизи-лир деп, Мары ГРЭС-тиң тудутжуларынга чылыг байыр чедиришкининге эш Л. И. Брежнев демдеглээн.

Бистиң чуртувустуң нацияларының болгаш бичии улустарының улуг иштилежилгезинин бүгү кежигүннериниң ажылчорудулгазының үндезинин болза өскүктериниң эрге-ажыктарын бүгү талалыг өрениң көөрүүнүң, күш-ажылчы күженишкининерни каттыштырарының, акы-дүнмалышкы кады ажылдажылганың принциби болур, а ол дээрге амыдыралдың совет хевириниң чарылбас кезээ болу берген.

Чижээ, Туркмен ССР-ниң нефть болгаш газ үлетпүрүн тургузарынга Россия Федерациязының, Украинаның, Азербайджанның ажылчы чоннары дузалашкан. Акы-дүнмалышкы республикадар ам база Туркменистанче тывыш дериглерин, специалистерин чорудун, күүлүг газопроводтар шеринге, Чарджоу чаныда. Амударьяга нефтехимия комплекизин тударынга дузалажын турар. Ажыл-агыйның интернационалчылы улам өзүп турарын Туркменистанның кол ирригация магистралы — Каракум каналындан тодаргай көскү. Ол кайгамчык улуг тудутта чурттуң 250 хоорайлары материалдар берип турар. А оон республикага беримчези бо-дур: канал зоназында чартык миллион гектар черни шингээдип алган, мында туркмен хөвениң чартык кезиин өстүрүп турар, сөолгү он чылда хөвен бүдүрери барык-да ийи катап көвүдээн.

Туркмен культурының хөгжүлдезинин деңнелиниге бистер дүрүм ёзугаар чоргаарланып турар бис. Бүгүн бодап көөрге хөктүг ышкаш сагындыгар бир документиниң маңаа киирип көрейн. 1906 чылда «Вестник воспитания» журнал мынчаа деп бижээн: «Ортаа Азияга сөолгү чүс чылда бижик-билиглиг чорук 0,2 хуу өскен. Мындыг темп-биле чоруур болза, маңаа бижик билбес чоруктуң уязтаарынга 4000 чыл керек». Көрбес силер бе: хөй-даа эвес, эвээш-даа эвес — 46 век! Амыдырал ол саналашкынга бодунуң чазалгазын киргген. Туркменистан, өске бүгү ортаа-азия республикалары-биле бир домей, чурттакчы чон шуптузу бижик-билиглиг болгаш бичии-ла газ тывыжы 63 миллиард кубометр турганыдан 63 миллиард четкен. Чуртта газ тавыжының алдының бир кезиң Туркменистанга опаажып турар. Газ Ортаа Азия — Төп газопровод дамчыштыр чурттуң Европа кезээнге баар.

Туркменистанда амгы үениң энергетиктиг базазы тургустунган. Чоокта чаа республикада эн улуг дээн Мары ГРЭС ажыглалда киргей, Мары — Каракум бедик вольтулуг шугумнуң тудуу доозулган. Ол дээрге бистиң чуртувустың улустарының бузулбас найыралының база бир херечизи-лир деп, Мары ГРЭС-тиң тудутжуларынга чылыг байыр чедиришкининге эш Л. И. Брежнев демдеглээн.

Бистиң чуртувустуң нацияларының болгаш бичии улустарының улуг иштилежилгезинин бүгү кежигүннериниң ажылчорудулгазының үндезинин болза өскүктериниң эрге-ажыктарын бүгү талалыг дүүштүрүп турарының эн тодаргай херечизи-дир. СЭКП Төп Комитединиң, Совет чазактың, Леонид Ильич Брежневтиң бодунуң бистиң республика дугайында ада сагыш салышкының бистер катап-катап демдеглеп турар бис.

Эрткен оруувусче хая көрүүнүш, бистер эвээш эвести кысканыысты көрүп турар бис. Ынчалза-даа мурнувуста сорулгалар улам парын болгаш харыысалгалыг. СЭКП-ниң XXVI съездиниң шиитпирлериниде, СЭКП ТК-ның ноябрь (1981 ч.) Пленумунуң документилериниде идин үндүрген сорулгаларны күүсеп-дир төлээде, бистер ам-даа улам ажыктыг кылдыр ажылдаар, республиканың экономиказы бүгү тала-биле камнаалгалыг болгаш чедип алыр үзүрлүг бис.

Бирги чергениң кичээнгейин улус ажыл-агыйының бүгү деңнелин тодаргайлаар адырларны хөгжүдериниче угландырер бис. Бо беш чылда үлетпүр будуруушкунуңун хемчээлин 21 хуу өстүрүп планнаан. Мары ГРЭС-тиң болгаш Красноводск ЧЭТ-тиң чаа немелде күүчүлерин ажыглалга киирерге, электри энергиязын будуреги барык ийи катап көвүдээр, олар дыка хөй чаа тудугларга, оон иштинде Чарджоуның нефтехимия заводунга, азоттуг чемишчидилгелер кылыр өскедаа будурүлгелерге энергияны бээр. Беш чылда таз тывыты көвүдээр, Каракумга чаа тывыш черлери тыптын келгеш, Хөвен будуреги өзер.

Туркменистанның ажылышчиларының мурнунга партияның салган улуг хемчээлиг сорулгалары күүсеттинер дээрзинге чигаанмес бис. Оон үндезин бадыткалы болза Совет күрүнениң юбилейи дээш социалистиг чарыштың улам калбарын турары, күш-ажылчы бедик сеткил-хөөн болур. Оон үндезин бадыткалы — ССР Эвилелиниң улустарының үе-биле шылгаттынган пайыралы.

Куруг ховуу-биле шыптынган Туркменистанны картадан көрүнер. Ону кежилдир кылымал хеннер шөйлүп чоруткан. Ажылчын холдарның судалдары-даа сагышка кирер.

Ол чөп. Шынап-ла ажылчын холдар куруг ховуну чечектелген чер кылдыр чаартып, газты олче дамчыдып, анаа чаа-чаа хоорайларны, суурларны дээрже дүндүүштелдирген.

Туркмен кижинин холу үе-дүптен бээр кадыг ажыл кылып келген. Ынчалза-даа кижиниң кол байлаа — черни, сугну ээлээн байларга чеже-даа хөлечиктээрге, ол ядыы-түреңги хевээр артып келген. Чүгле Совет эрге-чагырга туркмен кижини бодунуң чуртунун, бодунуң салым-хуузунун, бодунуң холдарының ээзи кылып шыдаан. Оон ангыда төрел-бөлүк, сөөк-язы хамаан чокка шупту кижилер аразында эп-найыралдыг болурунга база өөредип каан. Найыралга доңнашкан холдардан быжыг чүве чок.

«Менээ хевизинни чадып берем, сээн чүрээнни билип алыйн» деп үлегер-домак бисте бар. Бистиң республикавысты дургаар аян-чорукче номчукчуну чалавышаан, мээн үе-чергелеримнин аргаан хевизинин удазын бүрүзүн топтап көөрүн күзедим. Ында социализмниң чаалап алыышкынын, улустарның акы-дүнма дузалажылгазын көрүп каар сен. Төөгүте туруп көрбээн чедиишкиннер дээш коммунистерниң ленинчи партиязынга өөрүп четтириишкин мээн чонумнуң чүректеринде синниккен.

Тоушан ЭСЕНОВА,
Туркменистанның улустуң чогаалчызы.

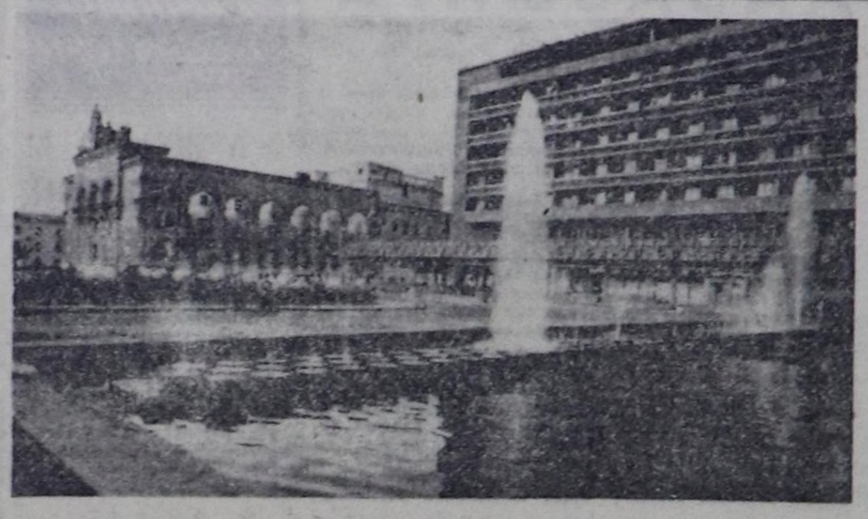

Саннар, фактылар

⊙ Туркменистанның шөлү 488 муң дөрбелчин километр. Чөөн чүктен барыын чүүнче, Амударьяның эриктеринден Каспий чедир ол 1100 километр черже шөйүлген, а Соңгу чүгүнден мурнуу чүкке чедир 650 километр.

* * *

⊙ Туримен ССР-ниң чонунуң саны 1982 чылдың эгезинде 2972 муң кижи турган. Республикада 15 хоорай, хоорай хевириниң 74 сууру бар. Эң улуг хоорай — Туркменистанның найысылалы Ашхабад, оон чурттанчы чону 325 муң кижи.

* * *

⊙ Туркменистанның үлетпүрү 60 чыл мурнунда будун чылда будуруп турган продукциязын ам үш хонук иштинде-ле берип турар.

* * *

⊙ Көдээ ажыл-агый будурулгезиниң хемчээли совет эрге-чагыгганың чылдарында бөрык 10 катап өскен.

* * *

⊙ Чуттанчы чонунуң өзүп турарының талазы-биле Туркменистан чуртта бирги чеолепниң биязээн. Республикада 19 муң херээженнер «Маадырлелер».

* * *

⊙ Он бирги беш чылда республикага алдан миллион хире дөрбелчин метр чуттталга шөлү туттунаа. Беш чылдың баштайгы чылында бир миллион ажыг дөрбелчин метр чуттталга шөлү ажыглалга киргген.

(СЭТА).

ХОЙЖУЛАРГА ХҮН ХООРАЙЖЫГАШТАРЫ

Кара-Кумда Черкезли деп черде, коступ кээр, оларны Туркменистанның Эртемнер академиялының «Хүн» эртемшинчилел каттыжышкынының ажылдакчылары тудуп эгелээн. Кышкы үеде хүн малчыннар бажыңнарын чылыдар, а изигде соодар. Дуступ сулуг куудк чаныда тудуп турар дус чидирер тургузуг, кухня, чунар чер, теплица баан хүн энергиязынан ажылдаар. Ындыг түскайлаң гелиокомплекстер келир үеде курга хоодуларны шиңгээдиринде кол чүүл деп, «Хүн» каттыжышкының директору Р. Байрамов санап турар. Суурлардан ырак черлерге тр үеде чуттап, ажылдап чоруур малчыннарны олар энергия, суг, могаа-биле хандырар. Бо беш чылда-ла Каракумга чүс-чүс ындыг хоорайжыгаштар тургустунар.

Бахардек.

ХЕМ КЫРЫНДА ХЕМ

Теджеңге агып эгелээр. Улуг гидротехниктиг тудуг болур кылымал уннуг тудугжулар кылып эгелээн, оны дамчып Каракум каналының суу Теджен хемни «кежеп» бээр. Ол объектиниң тудуун доозуптарга, Каракумнуң суу Хауз-Хаада чүс-чүс гектар кур черлериниң кежиин алыр арганы бээр.

Теджен.

КУРУГ ХОВУГА БАЛЫК АЖЫЛЫ

үлетпүр үндезинге хөгжүп эгелээр. Каракум каналында, Ашхабад чоогунда хөөлбек ажыл-агыйының тудуу доозулган. 60 гектар ак-көк ашолдеп 1400 тонна балыкты сезон бүргүзүнде ап болур. Ажгы үеде балыкты Туркменистанның бүгү-ле ортумак болгаш бичии кылымал хөөлбектериниң тудуп турар. Балыкчылар Хауз-Хан, Копет-Даг хөөлбектериниң. Сарыяз хөлден өлбек дыжүүтү ап келген. Беш чылдың төнчүүнде чуруттуң эн-не кандаачал болгаш аазын суулуг чери деп санаалып турар Туркменистанга тудар балыктың хемчээли ийи катап көвүдээр.

КОПЕТ-ДАГ ЧАНЫНДА

чаа «бажыңнар» Туркменистанның Эртемнер академиялының Ботаника сады баштайы часты уткаан. Мурнуудазындан беш катап улуг хемчээлдиг 100 гектар девискээрни ол эзлеп турар. Садтың коллекциязында бүгү-ле диптерден 1200 ажыг мыштар болгаш чадан үнүштер бар. Оларның дыка хөйүн Ботаника садынга ук черниң бөлдуунга чаңчыга бээрге, республиканың хоорай, суурларының сесерликтеринге болгаш күдүмчуларынга аппарып олурткан.

Ашхабад.

КАДЫКШЫЛ КОМПЛЕКИЗИ

В. И. Ленин аттыг педагогика институдунда ажыттынган. Студентилер хоорайжыгажының девискээринде улуг бажыңда кадыкшылдыга күш-культуралының, физиотерапияның, процедура кабинеттери, кинээлдээ болгаш дыштанылга өрээлдери, столовая бар. Студентилер кинээлдеишаан, кадыкшылын экижидип алыр аргалыглар.

Чарджоу.

(СЭТА).

ХӨВЕҢ ДУГАЙЫНДА СӨС

Туркмен ССР-ниң күрүне сүлдезинде ак хөвеңни база көргүскен. Хөвең дээрге, республиканың көдээ ажыл-агыйының кол культураазы, оон ат-алдары, чоргааралы, бүгү-ниитиниң сагыш салыр херээ болур. Эрткен чылгы хөвең ажаар кампаниямың түңнелин үндүрүп, бо чылдагы планнар дугайында чугаалажыры-биле «Төгерик столга» СЭТА-ның корреспондентилериниң дилээн ёзугаар ол үнелиг байлакты тургузып турар уран холдарлыг, улуг дуржулгалыг, ханы билиглиг кижилер чыглын келгеннер.

О. КУЛИЕВА, Тахтинск районда «Москва» колхозтуң механизатору, Туркменистанның ленинчи комсомол шаңналының лауреады:

— Бир эвес мени ховуга аппарган, чаа эрткен трактор изин көргүзер болза, кымның ажылыл дээрзин дораан чугаалаптар мен. Чүге дээрге, механизатор бүрүзүнүң «холунун үжүү» ацгы-аңгы болдур ийин. Мээн «холум үжүү» база чараш болгаш тода болзун деп күзээрим чеп. Ындыг болбас арга чок. Мергежилди сеткилиниң ханызындан шилип алдым, ол кижилерге аажок хөрек дээрзин билир мен.

Трактор рулюнга олгу часты үткүп тур мен, оларны кайызы-даа онзагай талаалардыг. Бо час қандыг болурул? Ол бистен хамааржыр. Агаар-бойдустуң таарымчалыг байдалын ажыглан турган бистин ажыл-агыйның механизаторлары хөвеңе шөлүүнүң тарылгазын мурнукузундан эрте дооскан. Амгы үеде планны ыяк тургузуп турарывыстан чаа арга-биле ажылдап турар апардывыс. Бир дескиневериг кылдыр аңдарган шөлүмүү көргеш өөрүүр мен, мээң «холум үжүү» бо-дур.

Бо чылын мергежил талазы-биле эн берге шылгалда дужаар мен, ол чүл дээрге, Туркмен-Калинск районунуң «Коммунизм» колхозта Кумыш Атаевтаны, республиканың эн тергиин механизаторларының бирээзин, чарышче кыйырган мен. Эрткен ыылдагы ажаалдада ол 350 ажыг тонна хөвеңни чыткан, а мен ол көргүзүүнү ажыр чыыр бодалдыг мен. Черле ынчаш удурланыкчылар хөй болдур ийин — республикада 43 муң механизатор бар, оларның 23 муңу ыыстар.

О. МОММАДОВ, Марый районда аттыг колхозтуң даргазы:

— Механизатор дээрге-ле кедээде кол-ла мергежилдиг кижизи болуру чугаажок, ынчангаш хөй-ле аныяктар ол мергежилге хөөлбөшүмү болза тергиин эки. Кажан кезээниң профтехучилишелериниң чаа дооскан аныяктар келирге, оларның арынчарынче дыка ур топтап, оларга черге мынакшылды канчаш дамчыдыр бээрил, черниң салым-хуузу дээш ээ-харыысалгалыг чорукка канчап кижилиерил деп дыка ур боданыр мен. Хөвеңе ажаар кижи дугайында сагыш салбас болза, оон чедиишкиниг болуру берге.

Бо чылын хөвеңе өстүрүп турар ажыл-агыйларының барык шуптузу бригада кереезиниче шилчээн. Ажыл-хереке ындыг хамаарылга эки түңнелдерни берип турар. Ховуларының тарылга мурнунун суттарылгазы бедик темпилиг чоруп турар, колхозтарының мастерскааларында механизмнер сеплеткен барык доозулган. Тарылга үеинде техника үреги бөөр болза, оны довааш эдер тускай септекчи бригадалар тургустунган.

О. АННАНБАЕВ, Гаурек районда «Ленинизм елы» совхозтуң кол агроному:

— Дүжүт бедидериниң курлавырлары бисте хөй. Оларның бирээзи — эртемниң чедиишкиннерин ажыктыг ажыглаазры болур. Бүр черзерге тургустунган бистиң совхозувуска көргүскеннер. Чижээ, чер ажылының институдунуң ажылдакчылары суттарылганың чаа технологизазын саналдаанар. Амгы үеде чер шыгыдар ажылды ол аргаби-ле чорудун турар бис, оон түңнелинде сугнуң чарыгдалы хумагалыг болбушаан, гектар черден алыр дүжүүү 8—10 центнер чедир немей өзер. Эн тергиин коллективтер бисте бир гектар черден 40 ажыг центнер хөвеңни ап турар болдур ийин.

Беседаның түңнелин Туркмен ССР-ниң кедээ ажыл-агый министри Г. ГУРБАНОВ үндүрген:

— Туркменистанның кедээ ишчилериниң кол сорулгазы — хөвеңе будурери болур. Чылда ортумаа-биле 1210 — 1230 муң тонна хөвеңни чыыр деп сорулганы СЭКП-ниң XXVI съездизи салган. Ынчалза-даа агаар-бойдустуң берге байдалдарындан ол сорулганы күүселип шыдаанын бис.

СЭКП ТК-ның ноябрь (1981 чыл) Пленумунга эш Л. И. Брежнев агаар-бойдустуң берге үеинде кедээ ажыл-агыйның ажылдарын эн билдилиг чорудар деп айыткан. Ол ёзугаар республиканың хөвеңчилери элээн перспективтиг сорттарны шилип, черни ажыктыг кылдыр ажыглап, сугну болгаш чемишчидилгелерни хумагалыг чарыгдап турар апарган. Ол бүгүнү хөвеңе ажаакчыларының байлак дүжүлгазы-биле кады чөп ажыглаарга, кедээ ажыл-агый бойдустан хамаарышпас апаар, ынчан социалистиг хөдөлгелер күүсеттинер, тарылга шөлдерин улаттырбайн, хөй хөвеңни ап, эрткен чылдагы күрүне мурнунга өреңи төлөөр аргазы тургустунар.

(СЭТА).

ЧААРТТЫНГАН ЧЕР

ЧУРУКТАРДА: Небит-Дагның геология-шинчилел экспедициязының ажылдакчыларының Каракумда шинчилел кылып турары (адаанда); Бүгү-эвилел төлевилел-конструктор база технология эртем-шинчилел институдунуң Туркмен салбырының ажылдакчылары хүн электростанцияларын тудуп, ону улус ажыл-агыйының янзы-бүрү адырларынга ажыглап турар. Хүнден электри алыр станцияның монтаж ажылдарын кылып турары (үстүнде—солагай талазында); нефтижилер хоорайы Небит-Лагда нефть техникумунуң сургуулдары (ортузунда); Ашхабад областың Каахкинск хөвең арыглаар заводунуң белеткел шөлдериниде (он талазында).

В. ЗЛЕНКО, Ю. БЕЛОЗЕРОВ, К. МУРАТОВ оларның фотолары.

СЭТА-ның фотохрониказы.

БАШТАЙГЫ БАШКЫНЫҢ ОГЛУ

Ленинниң Кремльде кабинеди. Советтерниң аныяк чуртунуң картаазы стол кырында, ында баштынчы демдеглелдер кылып каан. Саазынпарже эккеш Ильич ажылынче дүлдүне бергеш.

ССРЭ-ниң улустуң чурукчузу Иззат Клычевтиң мастерскаязында чаа чурук кеступ келген. Ону автор «Дан хаяазында» деп адаан.

— Владимир Ильичниин бистиң күрүневисти баштап турар үеин көргүзерин орадашкан мен — деп, ол чугаалаан. — Бо дээрге Советтерниң I бүгү-эвилел съездизинге белеткелдер үеи-дир. Аная деп эргелиг улустар чаңгыс эвилелдиг күрүне болуп каттышкан болгай. Оларның, төөгүнүң эгелекчилериниң мурнунга улуг-улуг сорулгалар салдынган.

Чурукчунуң чаа ажылынче дүлдүне бергенни мастерскаада бүгү-ле чүүдер бадыткап турар. Өрээлдиң эн дөрүүнде — Ильичниң шуткуп кылган турасказы. Мастерниң эскиатер кылыр столунда чуруктуң янзы-бүрү төлевилел хевирлери. Ында Ленин чүве чугаалап турар, ном номчуп орар, боданып орар кылдыр өөрүскүлээн. Ол чурукту канчаар чуруурул дээрзин Клычев дыка хөй чыл дургузунда боданып келген.

— Ленниниң бодалдарын чурукка ханыза-биле көргүзери чугула — деп, Иззат Назарович чугаалаар. Ол Ленниниң чогаалдарының томнарының бирээзин алгаш, саазын суп каан арыпны ажыткаш, номчуду. «Мусулман ядыларны организастаар болгаш оларның өөредилгезиниң дугайында доктаамал болгаш эн улуу-биле сагыш салыр. Ындыг политиканы (хөй-хөй тодаргай директиваларга) ажылдап кылыр база бызыглаар ужурлуг».

— Ильичниң бо сөстери чүү илередип турарыл? — деп, чурукчу айтыргаш, бодула аная харыылады. — Хөй-хөй улустарның чаа амыдыралы-дыр.

Революциянын Москвада Төп музейиниден Иззат Назарович фото-чурук тып алган. Ында башкыларның 1925 чылда болган I бүгү-эвилел съездизинге Ортаакы Азиядан келген делегаттарны көргүскен. Оларның аразында узун тонуг, туркмен папаха-берттүг кижи бар. Ол дээрге, Клычевтиң адазы-дыр. Төрээн республиказының чаштарынга баштайгы өөредилге номун ол бижээн. Оон ажы-төлү чаа амыдыралдың уламчылакчылары болганнар.

Туркменистанның баштайгы башкыларының бирээзи Клычевтин оглу Иззат Назарович ам ССРЭ-ниң Дээдги Совединин Национаалдар Совединин Өөредилге болгаш культура талазы-биле комиссиязының кежигүнү.

Удуртукчуга сөс

БИСТЕН ЧҮНҮ МАНАП БОЛУРУЛ?

ЧАА БЕШ чыл тудугжуларга шыгыы шылгалда болур дээрин партияның XXVI съездилиин шиитпирлериде айыткан. Оон онзатай талазы чүл дээрге, продукция бүдүрериниң эң хөй немелде өзүлдезип хандырар бүдүрүлгелерин доозарынче болгаш ажыглалга киреринче күштерин бүгү хемчеглер-биле моңгөзөри болур. Бо айтышкынарны боттандырарыга тудуг материалдары-биле эки хандырыга база кол черин өөлөөр.

Тус черниң тудуг материалдарын бүдүрериниң көвүдедир талазы-биле чамдык ажылдарны «Тыва тудуг материалдары» каттыжышкынының бүдүрүлгелери чорудуп келген. Рудалыг эвес тудуг материалдарын бүдүрер үүрмектөп-сорттаар шугумну эрткен чылын ажыглалга киргениден үүрмектөөн сайны болгаш элезинин бүдүрери 1,5 катап көвүдөөн, чугайны, чоонуп хереглел барааннарын бүдүрериниң хемчөөли база улгаткан, продукцияны үрей кылыры 16 хуу кызырылган болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 106 хуу бедөөн. Ол бүгү — бистин ажыл-ишчилеривистиң кызымаккай, үреткиелдиг ажылы-дыр. Оларның хөй кезин планныг даалгаларын ажыр күүседип, социалистиг чарыштың тиилекчилери боон келгеннер. Кызылдың туйбу заводунуң ажылчыннары Анна Червань, Георгий Гилёв. Кызыл-Мажалыктың туйбу заводундан — Минчинмаа Хертек, Виктор Тотдамал, Элегес-Аксының туйбу заводундан хептекчилер бригадири Анатолий Ефанов, оператор Вера Мөнге болгаш оон-даа өскедер мурнакчыларга санадын турар.

Коммунист Гелий Царицининиң баштааны сай үүрмектөөр карьериниң ажылы макталдыг. Ылаңгыя бригадир Е. Бородининиң бригадазы чыл санының планныг даалгаларын ажыр күүседип келген. Үүрмектөп-сорттаар чаа дерилгени, гаражты база дыштаныр өрөөлдерни ажыглалга киргени ажылчыннарының ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузакап. Ынчангаш карьериниң түс-түс бригадалары эрлчег үлүүн ажыр күүседип турар.

ТУДУГ материалдарын бүдүрериниң талазы-биле чамдык чедишкиннер бар-даа болза, бистин бүдүрүлгелеривис хана материалдары, ылаңгыя туйбу болгаш керамиктиг даштар-биле чагыкчыларның хереглелин чедир хандырбайн келген. Кызылдың, Элегес-Аксының туйбу заводтары эрткен чылдың планын үскен болгаш 1980 чылдың деңнелиниден 25 миллион туйбу эвээшти бүдүрген. Тудуг-монтаж ажылдарының «хлеви»— туйбу-биле багай хандырылга республиканда туттунун турар объектилериниң ажыглалга киреринге шаптыктаашкынларны таварыштырын турар. Бүдүрүлге күүүлерин шиитгөдириниң даалгазын каттыжышкын 60 хуу күүсеткен. Элегес-Аксының туйбу заводундан — Минчинмаа Хертек, Виктор Тотдамал, Элегес-Аксының туйбу заводундан хептекчилер бригадири Анаку чылдарда сезон аайы-биле чорудуп турган болза, республиканың тудугларының туйбуга хереглелиниң өзүлдезинге таарыштыр ол заводтарның дериг-хереклелдерин эде дерип келгениниден олар туйбуну бүдүн чыл дургузында бүдүрериниче шилгөөн. Бүдүрүлгениң күүүзүн улгаттырары үүгле хөй продукция бөөриниче улганган болганда, күш-ажылды организастаарын экижиктеп, биче механизацияны нептередириниче база продукцияның шынарын экижидериниче олар кошкак кичөөнгейни салып келгеннер. Оон түңнелинде ам бо хүннерде эргижирен элөөн, изиг суугуларлыг, кол ажылдарын хол-биле кылыр, доозун-ловурактыг, ыш-бустут пехтерге ажылдаар ажылчын күш чедишпестөөн. Ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарның тургустунмаанындан база чуртталга бажыннары-биле багай хандырылганың үржүүндан туйбу бүдүрүлгезинде ажылчыннарның 40—50 хире хуузун өске черлерден түр дилеп ажылдадып турар. Шак мынаар берге байдалдан үштүүн үнериин аргазы болза, эргижирөөн заводтарны чаартып дериири база чуртталга тудуун калбаа-биле чорудары. Бо чүгула айтыырларны боттандырарыга чамдык бергедөөшкиннерге таваржып келдиннис. Ол чүл дээрге. Кызылдың туйбу заводун чаарты дериириниң талазы-биле тургустунган техника-экономиктиг төлевилелди чедир кылбаанындан ону эде кылдыр-тыр дээш төлевилел институдунче үш чыл улаштыр чорудуп келген. Бистин эң бичии бүдүрүлгевис — Кызыл-Мажалыктың туйбу заводунуң кол фондузунда 790 мун рубль көрүнгөн болза, төлевилел институдунуң специалистериниң сүмелөөни-биле күш-ажылды организастаарын экижидиринге, агаар арыглаар дерилгелерни кылырынга база хол-биле кылыр ажылдарның чамдыызын механизаетаарынга 12 миллион рубль чарыгдаттынары көрүнгөн. Бо сан-чурагай бүдүрүлгениң күүзүн улгаттырарынга көрүнмөөн хереги-лир. Кызылдың туйбу заводун эде дериринге 8 миллион рубль негеттинер, а оон кол фондуларының өртөө — 1,4 миллион рубль.

СӨӨЛГҮ үеде керамиктиг тудуг кылыгларын көвүдедир бүдүрериниң үржүрдүзазы үүгле бистин чуртувуста эвес, а бүгү делегейде улгаткан. Үүгле дээрге тудугмонтаж ажылдарын чымп-эптөөр демир-бетон-биле эвес, а туйбу-биле чорудар болза аңаа хереглеттинзе чогуур металл ийи-үш катап эвээш чарыгдаттынар. Арга-арыгның нинти хемчөөли эвээжеп тударындан ыяп аймаан, тудугга ажыглаары кызырылган. Ынчангаш тудугга херектиг керамиктиг материалдарны бүдүрер амгы үеним чаа дериг-хереклелдер-биле дериттинген заводтарны бистан чуртувуста тудуп турар. Оларның бирөөзинге Элегес-Аксының туйбу заводу хамаржыр. Ук заводтуң дериг-хереклелдөр чурттуң болгаш даштыкының чаа дерилгелериниң эптеп кылдынган.

1979 чылда ССРЭ-ниң Үлетпүр тудуг материалдары болгаш ССРЭ-ниң Орук-машина тудуг министерстволарының специалистериниңдеп тургустунган комиссия шенелде кылдыр эптеп тургускан чаа дериг-хереклелдериниң үреливишкиннериниң үржүүндан заводтуң аңаа турар чоруу нинти ажыл үеинин 50 хуузу чедип турар деп түңнелүндүрген. Ол үүл дээрге, дериг-хереклелдерни башкарының нарыны, шынар чок кылдыынганы, конструкцияларның үреличели, стандарттыг артык кезектерниң чогу моон соңгаар ынды дериг-хереклелдерни чуртта туттунуп турар ынды хевирлиг заводтарга тургузар арга чок деп комиссия база түңнел кылган. Бир-төө оларны бистин заводта эптеп тургускан чүве болганда чаартып, таарыштыр эде кылыр үжүрлүг. Ынчангаш эде кылыр дериг-хереклелдер биске 1981 чылдан боор кээп эгелөөн. Чаа прессти ажыглалга киргеп болгаш күргадыр вагонеткаларга туйбуну айлай салыр автоматтың кезектери база кээп турар.

БАР арга-курлавырларны долузу-биле ажыглавайн база бүдүрүлгечи сагылга-чурумну быжыглаарының идегелгеш бираары — социалистиг чарышты болгаш политикижизидилге ажылдарының хөй талалыг хевирлерни чогуур деңнелинге чедир организаставайн турарындан ажыл шагы үзер, иоогулдаар чорук 1981 чылда база эвээжевөөн. Өскүлгөр аразының туруушкунары, кадрларның ажылдан үнер-кирери ам-даа хөй. Ажыл шагын долу эвес ажыглаанындан 118,7 мун рубльдин бараанның продукциязын болгаш 1,6 миллион туйбуну чедир бербөөн. Туйбу заводтарында технологтут азбаанын ажылы ам-даа куду деңнелде. Оон түңнелинде чаңгыс ол-ла чигэттен 150 марканың, өске таварылгада 75 марканың туйбуларын, а чамдыкта брак продукцияны бүдүрүп турар. Эрткен чылын 1,5 миллион туйбу үрей кылдынган бракттынган, оон-биле 60 квартиралыг ийи бажыңны тудуп болур турган. Бистиң ажыглап болгу дег арга-курлавырывыс, чедир шиитпирлөөр ужурлуг айтырыгларывыс чогум-на мында турун турар.

Элегес-Аксының туйбу заводунга ажылчын кадрларны турумчудар сорулга-биле Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели чуртталга тудуун тударынга 1 миллион рубльди үш чыл бурунгаар тускайлаан. Ам бо хүннерде ол түңнүн үүгле 450 муну шиңгөөттинген. Бо ажыл-агыйжы эвес чорук заводтуң удуртукчуларының, хөй-нинти организацияларының шүүшеп чоруун илередип турар дээрин билдингир.

Тудугжулар бистен чүү манап турарыл, оларны тудуг материалдары-биле ден-дески хандырып болгуруун аргазы үү? Бистин каттыжышкынның бүдүрүлгелериниң шиитпирлөөр ужурлуг айтырыглары ол.

ЧААГАЙЖЫДЫ туттунган общежитиеин ажыглалга киргениниден Элегес-Аксының туйбу заводунуң ажылчыннарының саны көвүдедип болур апарган. Ынчангаш ийиги технологтут шугумга ажылдаар кадрларны четчеөөн, туйбу бүдүрериниң ийи катап улгаттырыгаш, чылда 24 миллион туйбуну бүдүрүп болур. Рудалыг эвес тудуг материалдарын бүдүрер карьериниң төөчүдер. Үүгле дээрге республиканың девискөөриниде туйбу бүдүрериниге хереглеттипер чиг-этти язы-бүру организациялар кайы-хамаан чок казып ап, болбаазырадып келгеш, долгандыр турар бойдуска когаралды чедирип турар. Ынчангаш каттыжышкынның үүрмектөп-сорттаар карьериниң бааза-зынга өлөөн, сай, дой казып турар черлерни төөчүткен. Үүрмектөөр бир дерилге ажыглалга кирген, бо чылын база бирөөни киреги көрүнгөн. Олар ажылдап эгелөөн, чагыкчыларны үүрмектөөн сай-биле бо беш чылда хандырып болдурунуп аргазы бар.

Бистиң бүдүрүлгелеривисти ажылчын кадрлар-биле четчеөөр дээш чуртталга тулуун калбартын чоруулавыраа кичөөнгейни угладывыс. Ол сорулга-биле бо чылын Элегес-Аксы суурга ийи аал ишти чурттаар үш бажыңны, 18 квартиралыг бир бажыңны. Кылылга 18 квартиралыг бажыңның тудуун хламчылаан, 120 кижи чурттаар общежитиеин ажыглалга киргер.

Каттыжышкынның специалистери тус-тус коллективтерге хамаарышкан хемчеглерни ажылдап кылган, ону ажыл-херөкке боттандырар база социалистиг хүлөөлгелерни, планныг даалгаларын күүседир дээш бистин бүдүрүлгелеривистиң удуртукчулары, хөй-нинти организациялары бүгү күштү мөөңнөөн, бар арга-курлавырларын долузу-биле ажыглаар ужурлуг.

Ю. САМОЙЛЮК.

«Тыва тудуг материалдары» каттыжышкынның чиигине директору.

Э. А. ШЕВАРДНАДЗЕНИҢ ЧУГААЗЫ

ВАРАНАСИ (Уттар-Прадеш штат, «Правданың» болгаш СЭТА-ның тускай корр.). Варанасиниң кудумчуларын март 28-те долган чыскаалчылар хоорайның кол шеңдериниң бирөзин —Баньябагче углаан, кызыл туктарны көдүрүп алгаш чорупканнар. Аңаа ИКП-ниң XII съездилиин ажылының доозугланынга холбаштырган канчаар-даа ажок хөй кижи киришкен митинг болган.

100 мун ажыг ажылчы чоннарның киришкен митингиге Индияның коммунистиг партиязының кежигүүнү Раджешвара Рао чүве чугаалаан. Ол шинай коммунистерни бүгү делегейге тайбын дээш, ажылы чоннарның үндезин эргелерин камгалаары, чурттуң чөөн болган демократтыг күштериниң чаңгыс эвин быжыглаары дээш демисеглер улам күштелдирериниче кыйгыган.

СЭКП делегациязының баштыңы, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүүнүге кандидат, Грузиниң Компартиязының ТК-зының бирги секретары Э. А. Шеварднадзе митингиге байыр чедирип, чүве чугаалаан.

СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Леонид Ильич Брежневтиң хүндүлүг болган өөрүшкүлүг даалгазын күүседип, силерниң шуптунарга, Индияның Коммунистиг партиязының кежигүүнериниге, силерниң улуг чурттунарның ажылчы чоннарынга чалбыыштыг байырны, аас-кежиин болган чечектелиишкинин кузөөнин дамчыдарын чепшөөреп көрүүр деп, ол чугаалаан.

Бистиң улузувуста, Индияның улузунда, бүгү черниң улустарынга тайбыңны камгаларының сорулгазындан артык, ындыг чугула сорулга чок деп санап турар бис.

Совет Эвиделиниң болган Индия тайбын, улустарның айыыл док чоруу дээш, империализмге, неоколониализмге болган сөөк-язы мүзүр чонукка улуг демнеглерге бүзүлбас эвилелчилер боон турар.

Совет-индий найырал — бистиң улустарывыстың чугула чедишкини-дир деп, оратор уламчылан чугаалаан. Совет-индий харылзааалар социал системалар аңгы-даа болза, бот-боттарының иштики хереклеринге холгаарлашпазының принциптерин шынгыы сагывышаан, ийи күрүнеиң даштыкы политиказының онзагай үүлдерин бот-боттарының аразынга шынгыы хүндүлөөриниг үндезилөөш, чедишкиниг калбарын турар.

Чогум-на аңаа үндезилөөш, бистиң күрүнелериниг аразынга, оларның удуртукчуларының аразынга бот-боттарын хүндүлөөжир чорук быжыгын турар деп, Л. И. Брежневтиң чоокта чаа Ташкентиге чугаазынга демдеглөөн. Ол дээрге, бистиң хүннерниге капчаар-даа ажок улуг, үнелеп четтиргес капитал-дыр. Ол ийи таланың айыыл чок чоруун медерен билирин улам быжыктырын турар. Ол Азия динке тайбыңның болгаш дендески чоруктун «делгем зоңдазын тургузун турар. Ол Совет Эвиделиниге болгаш Индияга тайбынны камгалаан, быжыглаар, улустар аразынга тайбың кады ажылдажылганы калбаптыр талазы-биле делегей кырынга чедишкиниг кады ажыллаарынга арганы берип турар».

Бистиң найыралывысты үешаг хынап, шылгаан. Бистер оон ам-даа улам калбарып быжыгарынга бүзүрөөр бис. Оон быжыг үндезини оон улусчу чанчыл боон, бистиң улуг улустарывыстың улуг эрге-ажыктарынга дүгжүп турары болур.

Митингиге ол шыкаш Вьетнамның, Кубаның, Компартияларының, Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязының болгаш өске-даа акы-дүүма партияларның төлөөлекчилери база чүве чугаалаан.

БЕЙРУТКА БОМБА ЧАЗЫЛГАН

БЕЙРУТ. Бейруттың кинотеатрларының бирөзинге бомба чазылганының түңнелинде ийи кижи өлген болгаш чаарби кижи аар балыгланган.

Ливан хөй-нинти найысылалга сөөлгү үеде частыышкыннарның болгаш диверсияларының дыка көвүдөөнинге улуу-биле дүвүреп турар. Оларның түңнелинде он-он ливаннар өлген болгаш чүсүс кижи балыгланганнар. Ол террорлуг үүлгедиишкиннерни израиль тускай албан черлери болгаш оларның шиитпирлерни кылып турар деп, ук черниң хайгаарачылары санап турар.

Бөгүн — ССРЭ-ниң болгаш Мозамбик Улус Республиканың аразынга найырал болгаш кады ажылдажылга дугайында керээниң беш чылы

АЖЫКТЫГ ХАРЫЛЗААЛАРНЫҢ БЫЖЫГЫЫШКЫНЫ

Хамаарышпас чорукту чаалаш алганының соонда Мозамбик Улус Республика амыыралдың бүгү талаларынга, революстуг чаалаш алышкыннарын камгалаарынга болгаш быжыглаарынга кыска хуусада дыка улуг чедишкиннерни чедип алган. Колониалдыг үр тергинделлин үржүктарын чедишкиниг ажып эртишаан турар. Экономиканың күрүне секторуу чурта быжыгын, хөгжүү, ам үлетүр продукциязының 60 ажыг болгаш кедөө ажылагыйының —15 хуузун берип турар. Ол чедишкиннер дыка улуг чергезинде совет-мозамбик кады ажылдажылга-биле холбаалыг деп, Мозамбикте чугаалажып турар.

Быжыгышкынныг совет-мозамбик харылзааларның быжыг үндезинин ийи чурттун аразынга Найырал болгаш кады ажылдажылга дугайында 1977 чылдың Мартт 31-де Мапутуга ат салдыган керээ болу бергеи. СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев биле ФРЕЛИМО партияның даргазы, МУР-нуң президентизи С. Машелдин 1980 чылдың ноябрда Москвага үжуражышкыны болган беседазы совет-мозамбик харылзааларның хөгжүлделиинге чаа үе-чада болган. Ынчан ССРЭ-ниң болгаш МУР-нуң кады ажылдажылгазының перспективаларын төлевилеп, социализмниң болгаш тайбының эрге-ажыктарынга таарыштыр делегейге оларның демниг хөделириниң бижыг үндезиннерин салган.

СЭКП-ниң болгаш ФРЕЛИМО-нуң аразында мозамбик улустуң хосталга болгаш хамаарышпас чорук дээш маадырлыг демиселлиниң үезинде эгелөөн акы-дүүма харылзаалар чылдан чылче быжыгып орар. Марксизм-ленинизмниң болгаш пролетаржы интернационализмниң принциптерине үндезиленген ол харылзаалар совет-мозамбик харылзааларның бүгү комплекциниге таарымчалыг салдарын чедирбишаан, улам быжыг язы-бүрү талалыг болуп бар чыдар.

Ийи чурттун экономика талазында кады ажылдажылгазы чедишкиниг хөгжүп турар. МУР-нуң улус ажыл-агыйының 17 адырдарының тургустунун келириниге совет специалистер деткимче көргүзүп турарлар. Республиканың таваалаң черге аңаар Лимпопо хемнинг үнүнүн оог болгаш чер куралыоларын комплекстиг ажыглаарының схемазын кады ажылдап кылып турар. Ол кавыга 200 мун тектар черниң суугарар, кедөө ажылагыйының культураларының бедик дужуттерин алырын ол хандырар. Агро-улетүр комплекстерин, аш-чем улетүрүнүн бүдүрүлгелерин тургузарын, үерлөөшкиннерге удур демиселдин болгаш Газа можунуң чурттакчылыг кол-кол черлерин ажер суг-биле хандырарының улуг плотиналарын туларын планнай берген.

Ден эргенин болгаш кайызынга-даа ажыктыг болурунуң принциптерине үндезиленген совет-мозамбик садыг харылзаалары дүрген темпилер-биле хөгжүп орар. 1981 чылда ийи чурттун аразынга бараан саарылгазы 1979 чылдынга деңнээрге үш катап өскен. МУР Совет Эвиделиниге чигирин, сизальды, хөөрөн металлдарны салар. 1985 чылга чедир үеде ийи чурттун аразынга садыг-экономиктиг кады ажылдажылганың үр хуусалыг программазынга 1981 чылдың майда Москвага ат салган.

Национал кадрларны белеткөөрде Совет Эвиделиниң Мозамбикке улуг дузалаш чедирип турар. Чижээ, МУР-нуң Нампулда индустриал-педагогика техникумун болгаш үче бүрүзүнге 400-500 сургуулдар өөренип профессионал-техникиг беш училищеин ССРЭ-ниң деткимчези-биле тургускан. Оларда өөредиишкинин колдуунда совет инструкторлар болгаш башкылар чорудуп турар. ПТУ-ларга болгаш кады ажылдажылганың язы-бүрү объектилериниге 6 мун ажыг мозамбик специалистери белеткөөн. Мапутуда Эдуардо Мондлане аттыг университетте 50 ажыг совет башкылар ажылдап турар.

Мозамбиктин улус ажылагыйының язы-бүрү адырларында ажылдап турар совет кижилер республиканың ханы хүндүткелдиг. Хөвеним тарын өстүрерде, кедөө ажыл-агыйының ол адырын хөгжүдериниң комплекстиг планын ажылдап кылырда Мозамбикке дузалап турар Үзбекистанның специалистериниң ажылы бедик үндезөөкиниг алган. Оларның идиг бериишкининиң ачызында күрүне секторунга хөвеңнің ортумак дужүзү гектардан-на 1980 чылда 6,8 центнер, турганындан эрткен чылын 11,4 центнер чедир көвүдөөн.

Мапутуда, Бейрада, Лишингиде болгаш өске-даа хоорайларда ажылдап турар совет амчылер чуртта чаагай алдарны чедип алган. Медициниң 70 совет специалистери чыл бүрү 150 ажыг мун ажыг кижилерни хүлөөп ап, 14 мун ажыг кезин эмнөөшкиннерни кылып турар. Совет медициниң телөөлекчилери санитар-чырыдышкынның болгаш профилактиканың улуг ажылын база чорудуп турар. Берге байдалдарда олар боттарының интернационалды хүлөөлгезин эрес-шудургу күүседип, мозамбиктерниң ынакшылын болгаш хүндүткелин чедип алганнар. Иньямбане хоорайга ажылдап турган совет эмчи Соловьеванын (Москва чурттуг) адынга оон хөй болук иелериниң өөрүп четтиришкин илертейлөөн чагаалыында мынаар сөстер бар: «Лениниңде улуг Төрөөн чуртунун хамаатылары кижи төрелгетенге бараан болурунун хөрөөнге боттарын бүрүн берин турарын, барыын талакы өөлөзырадыны» үндезиленгенин бак сагыштын оларга канчаалаа таварышпазын Мозамбик Улус Республикага Силер база катап көргүстүүгөр. Силерниң бүүнүшт чаагай сеткилиер, бедик профессионал мергежилиңер, мозамбиктерни ханы хүндүлөөр чоруулар дугайында тугаснаалды өөскөде кадагалаар бис».

Социалистиг планнаашкынны нептередирде МУР-га совет экономистер дузалап турар. 1979-1982 чылларда чуртун социал-экономиктиг хөгжүлдезинин планнарын болгаш 1990 чылга чедир үеде перспективтиг планын оларның киржилгези-биле ажылдап кылган. МУР-га ол шыкаш совет геологтар, метеорологтар, демир-орукчулар, өске-даа специалистер базза ажылдап, оларның ажыл-чорудулгазы мозамбиктерниң эң бедик үнелөөшкүүн алган. Совет Эвиделиниңден специалистериниң идеңкейлиг киржилгези-биле Мозамбиктиң геологтары Ньяса можудан хөмүр-даштың 220 миллион тонна курлавырларлыг кайгамчык байлак черин чаа шинчилеп тыскан. Бо дээрге чуртун чер иштинин байлактарын шинчилеп тыварынга хамаарышпас Мозамбиктин улуг чедишкини болган.

Ийи чурттун аразынга Найырал болгаш кады ажылдажылга дугайында керээниң 5 чылын бо хүннерде Мозамбикте калбаа-биле демдеглеп турар. Ол керээ социализмни тургузарда аныяк африка күрүнеиниң политиктиг, экономиктиг, социал болгаш культура дептилгезинге идиг берип турарын онзалап демдеглеп турар. Мурнуу-Африка Республиканың сөөк-язы ылгаар ёзу-чуруму кожазында африка күрүнелерге удур чөңгөөлерни күштелдирип, оларның девискөөрлериниче болганчок-ла халдап кирип, оларга иштики байдалды дүнтеридирип кызылып турар Мурнуу Африкада бөйдалдың чогумчуп доктаамалчыырынга бо документиниң идиглиин айтып турар. Мурнуу-африканчы сөөк-язы ылгакчылаңының агрессчи чүткүлдерин Рейганың администрациязы улам ажыы-биле деткип турун бергеи амгы үеде ук керээниң ужур-дузазы улам өзүп орар.

В. ОСИПОВ,
СЭТА-ның корр.

Мапуту.

БӨМБУРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА-ның корреспондентилери дыңнадып тур

ВЬЕТНАМНЫҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ СЪЕЗДИЗИ

ХАНОЙ. (СЭТА). ВСР-ниң найысылалында март 27-де Вьетнамның Коммунистиг партиязының V съездиин ажыттынган. Ында 1,7 миллион вьетнам коммунистерни төлөөлөөн 1.000 ажыг делегаттар олуржуп турар. Съездиниң ажылында СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүү, СЭКП ТК-ның секретары М. С. Горбачёв баштаан делегациязы, өске-даа акыдүүмә партияларның, улусчу-революстуг болгаш демократтыг партияларның, национал-хосталга дээш демисежиң турар шимчөөшкиннериниң төлөөлекчилери олуржуп турар.

ВКП ТК-ның Чиигине секретары Ле Зуан ТК-ның политиктиг отчёдун кылын илеткөөн. Партияның IV съездиниң соонда эрткен чылдар болза, вьетнам революциянын чаа үе-чадаже шилчириниң чылдары болганын ол чугаалаан. Ол дээрге экономиканы, культураны катан тургузуп чаартырының болгаш улам хөгжүдүп келгеннің чылдары, чаа дайзын—ыдат экспансионизмден болгаш гегемонизмден Ада-чуртту камгалаар дээш демиселлиг чылдары болган. Ол болза национал хамаарышпас чорукту, бистин чуртка социализмниң үндезиниңнерин улам быжыглаарының үеин болган.

Илеткелчи од чылдарның дургузунда Вьетнамның бүгү талалыг чедишкиннерни демдеглөөш, ол дээрге Совет Эвиделиниң-биле бүгү талалыг кады ажылдажылганы болгаш оон идепкейлиг дузаламчызындан, Лаос болгаш Камбуучия-биле онза харылзаалардан, өске-даа социалистиг чуруттарның харам чок дузаламчызындан, бүгү делегейниң революстуг болгаш тайбынче чүткүлдүг күштериниң эп-сеткил каттыштырылгазындан болгаш деткимчеазиңден үзүлбес холбаалыг боон турарын айыткан.

Бистин съездивис ВКП-ниң болгаш бүгү улустың өөмүзөөнинден хүндүлүг эш Л. И. Брежневке баштаткан Совет Эвиделиниң Коммунистиг партиязынга, улуг совет улуска, бистин идегелдиг эвивис болган анывыска Вьетнамның улузунга бүгү талалыг, капчаар-даа ажок улуг дузаламчыны көргүзүп келгеннің болгаш көргүзүп-даа турары дээш чалбыыштыы-биле, хөөрөп четтиришкинин илередип турар.

Вьетнамның Коммунистиг партиязы, ВСР болгаш бүгү вьетнам улус Совет Эвиделиниң чайгылыш чок тайбынга ынакшылдыг политиказын болгаш Тайбын программазын бүрүү-биле деткин, эш Л. И. Брежневтиң могаг-шылаг чок ажыл-чорудулгазынга, «соок дайынны» баш удур боддурбазынче, чавырлышкынны, ийыыл чок чоруукту болгаш улустар аразынга кады ажылдажылганы бижыгларынче угланган Совет Эвиделиниң чаагай күзел-чүткүлдүг чаа саналдарынга изиг байыр чедирип турар.

Совет Эвидели-биле сырый каттыжышкын, бүгү талалыг кады ажылдажылга бистин партияның болгаш күрүневистин даштыкы политиказының эң чугула үндезини боон келген болгаш ындыг боон-даа турар деп, илеткелчи онзалап айыткан. Бистер оны Төрөөн чуртту камгалаарынга болгаш социализм тургузуулушкунуна бистин улустуң тиилелгезиниң магадыларды кылдыр көрүп турар бис.

Бо чылын Совет Социалистиг Республикалар Эвиделиниң тургустунганындан бээр 60 чыл оюн демдеглөөр. Бистин улузувус өөдүр улуг СЭКП-ге удуртукан акы-дүүма совет улуска болгаш алдарлыг байырлалының бүдүүзүнде чаа-чаа шылгаралгай чеиишкиннерни чедип алырын чалбыыштыы-биле күзеп турар.

Ле Зуан чуруттун 80 чылдарда кол-кол социал болгаш экономиктиг сорулгаларын, партияның удуртукчу ролюн бижыглаарының, идеологтут ажылдың шынарын экижидериниң айтырыгларын тодаргайы-биле чугаалаан.

Дараазында ВКП ТК-ның Политбюро кежигүү, ВСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Фам Ван Донг «Беш чылда (1981—1985 чылларда) болгаш 80 чылларга чедир үеде экономиктиг болгаш социал хөгжүлдениң кол угланыышкыннары болгаш амгы база эчис сорулгалары» деп илеткелди ол чыышка кылган.

СЭКП делегациязының баштыңы М. С. Горбачёв съездиге чүве чугаалаарга, съездиге олурганнар ону чылыы-биле уткаан. Бистиң делегациявис совет-вьетнам харылзааларны бижыглаарынче үргүлүү кичөөнгей салып турар СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Леонид Ильич Брежневтиң хүндүлүг даалга алгаш келген деп, ол чугаалаан. Ол оон силерниң съездиңерниң ажылының долузу-биле чедишкиниг болгуруун күзөөнин дамчыдарын болгаш Совет Эвиделиниң экономиканы болгаш чоннуң чаагай чорууны кодүрери, социалистиг чаалап алышкынларны улгаттырары дээш демиселлиг Вьетнам-биле кады демисежиң келген, демисежиң турар-дыр, демисежиг-даа апаарын демдеглөөрин дилөөн чүве. Вьетнам эштер совет кижилериниң эп-сеткил каттыштырылгазынга болгаш деткимчеазинге шуут бүзүреп болуурлар.

Совет-вьетнам харылзаалар эп-ле быжыг болгаш ак сеткилдиг принциптерге —марксизм-ленинизмниң болгаш социалистиг интернационалдаминиң принциптерлиге үндезилеттинген. Оон быжыг үндезини Найырал болгаш кады ажылдажылга дугайында 1978 чылда ат салган керээ, а ол харылзааларны боттандырарының күжү бистин коммунистиг партияларывыстың акы-дүүмалышкы бүзүлбас найыралы боон турар, бистиң акы-дүүма партияларывыс социалистиг, коммунистиг тургузуушкунуун планнарын делегейниң нарыылай берген байдалдарының үеинде шиитпирлөөр ужурга таваржып турар. Ындыг нарыдаашкының баштайгы чылдагааннары марксизм-ленинчилерге шуут билдингир. Ол — капиталистиг системаның пинти кризиниң база катап чидиглеңгени-дир. Агрессиниң болгаш милитаризмниң күштери кижи төрелгетинин делегейниң термоядролуг дайынынче чыгаарылыг-биле кыжаныр турар.

Америк империализмниң Азияда кайы хире айыылдыг идепкейжин турарын билир бис. Ол дээрге, хамыктың мурнунда Вашингтониуң «ыдат көзөрин» ойнаар дээн оралдажышкынныры, бодунуң делегей стратегиязынга эрге-ажыктарынга амгы ыдат удуртукчуларының антисоветизмин болгаш гегемонизмин долузу-биле ажыглаарынче оон чүткүлү-дүр.

СЭКП болгаш Совет чазак XXVI съездиниң угланышкынын бижыы-биле эдерин, съездиниң 80 чылдарга хүлөөп алганы Тайбын программазын амыдыралга боттандырарын кызымаккай-биле чедип ап турар. Аңаа бөөр бир бүзүрелдиг бадыткаашкын — Л. И. Брежневтиң совет профсоюзларының XVII съездиниге болгаш Ташкентиге элээн каш хонук мурнунда кылган хөй саналдары болгаш эгелөөшкиннери болур.

Амгы байдалдар үеинде коммунистиг болгаш ажылчын партияларның сырый каттыжарының онаа ужурдузалыын М. С. Горбачёв демдеглөөн. Бистиң шимчөөшкиниво пролетаржы интернационализмниң кыйгырыының адаанга тывылган. Ында—оон ондур улуг күжү салдыган. Кандыг-ла бир политиктиг сорулгаларын эрге-ажыы дээш марксизм-ленинизмниң болгаш пролетаржы интернационализмниң принциптериниң ойталаар партиялар кедизинде баргаш, улуг бергелерге таваржыр, ангы-дайзынынга аштырар деп чүвени дужулга коргускен. Сырый каттыжышкын — социализмниң болгаш тайбының чаа-чаа тиилелгелериниң кол негелдези ол-дур.

Совет-вьетнам харылзаалар эп-ле быжыг болгаш ак сеткилдиг принциптерге —марксизм-ленинизмниң болгаш социалистиг интернационалдаминиң принциптерлиге үндезилеттинген. Оон быжыг үндезини Найырал болгаш кады ажылдажылга дугайында 1978 чылда ат салган керээ, а ол харылзааларны боттандырарының күжү бистин коммунистиг партияларывыстың акы-дүүмалышкы бүзүлбас найыралы боон турар, бистиң акы-дүүма партияларывыс социалистиг, коммунистиг тургузуушкунуун планнарын делегейниң нарыылай берген байдалдарының үеинде шиитпирлөөр ужурга таваржып турар. Ындыг нарыдаашкының баштайгы чылдагааннары марксизм-ленинчилерге шуут билдингир. Ол — капиталистиг системаның пинти кризиниң база катап чидиглеңгени-дир. Агрессиниң болгаш милитаризмниң күштери кижи төрелгетинин делегейниң термоядролуг дайынынче чыгаарылыг-биле кыжаныр турар.

Америк империализмниң Азияда кайы хире айыылдыг идепкейжин турарын билир бис. Ол дээрге, хамыктың мурнунда Вашингтониуң «ыдат көзөрин» ойнаар дээн оралдажышкынныры, бодунуң делегей стратегиязынга эрге-ажыктарынга амгы ыдат удуртукчуларының антисоветизмин болгаш гегемонизмин долузу-биле ажыглаарынче оон чүткүлү-дүр.

СЭКП болгаш Совет чазак XXVI съездиниң угланышкынын бижыы-биле эдерин, съездиниң 80 чылдарга хүлөөп алганы Тайбын программазын амыдыралга боттандырарын кызымаккай-биле чедип ап турар. Аңаа бөөр бир бүзүрелдиг бадыткаашкын — Л. И. Брежневтиң совет профсоюзларының XVII съездиниге болгаш Ташкентиге элээн каш хонук мурнунда кылган хөй саналдары болгаш эгелөөшкиннери болур.

Амгы байдалдар үеинде коммунистиг болгаш ажылчын партияларның сырый каттыжарының онаа ужурдузалыын М. С. Горбачёв демдеглөөн. Бистиң шимчөөшкиниво пролетаржы интернационализмниң кыйгырыының адаанга тывылган. Ында—оон ондур улуг күжү салдыган. Кандыг-ла бир политиктиг сорулгаларын эрге-ажыы дээш марксизм-ленинизмниң болгаш пролетаржы интернационализмниң принциптериниң ойталаар партиялар кедизинде баргаш, улуг бергелерге таваржыр, ангы-дайзынынга аштырар деп чүвени дужулга коргускен. Сырый каттыжышкын — социализмниң болгаш тайбының чаа-чаа тиилелгелериниң кол негелдези ол-дур.

АКШ. Вьетнамга дайынның киржикчизи 42 харлыг Джозеф Петти (чурукта) Ак бажыңның чанында креске болуп чыпшыр шарыыры-биле Индий-Кыдатка Пентагонуң химиктиг шенелдезинге хорааннангаш, ыжыктан аараның көргүзер бодаан Д. Петтинин коргунчуг аарыг-чоуланының буруузу. Каттышкан Штаттарның Индий-Кыдатка химиктиг дайын чорудуп турган чазаанга оваажын турар. Ынчан ол кем-буруулуг дайынны кол чепсээ «Эйджент оранж» дээр нуштуг хорап бүдүмели боон турган. Оон чаңгыс-ла дамдызы бешин муң-муң кижини өлүрүп шыдаар. АКШ-тың шерилери вьетнам агрессиниң чылдарында ындыг он-он миллион литр хораны чаштырган. Оон 1,3 миллион вьетнамнар, лаётар болгаш кампучиялар өлгеи, дайынга киржип турган он-он муң американнар аар аарыг-чоуланга таваржып турарлар.

АП болгаш СЭТА-ның телефотозу.

Бөгүн — К. И. Чуковскийниң төрүттүнгенинден бээр 100 чылы

ЭРТЕМДЕН БОЛГАШ ЧОГААЛЧЫ

Корней Иванович Чуковский — эртемден-филолог, шүлүкчү болгаш чогаалчы, критик база салым-чаанныг тоол ыдыкчызы кижилерниң бирээзи чораан. Аңаа үгле уруг-дарыг эвес, а харын улус улус безин сеткил-түрээнден ханы ынак чораан. Ол хире урап талантылыг, улуг угаанныг чогаалчы чурттап чораан.

Корней Ивановичиниң талантызы, оон амыдыралды эки билири хоочун чогаалчылың чогаалдарындан көскү. Ол помчун, бижин билбес бичии уругларны, өреникчи уруг-дарыгны болгаш ядыбүрү билиг, мергежилдиг улуг кижилерни безин бодунче хаара тудуп келир элдептиг солун кижилериң бирээзи.

Корней Иванович Чуковский 1882 чылда Петербургка ядыы өг-бүлеге төрүттүнген. Ажы-төлүн азыраан алыр дээш, оон авазы холчок кызын чораан, ынчалза-даа түренги, чединмес амыдырал оларны чыттыр базын, човуланы көргүзүп чораан.

Амыдырал - чуртталгазы оода чүгээртей бээр ирги бе дээш, ава ажы-төлүн алгаш, Одессага көжүп чеде берген. Оглун ол шыдаар шаа-биле кызып турган, гимназиядан өөредип киргеп. Ынчалаа-даа түренги ядыы, хеп чуур ходел ажылдыг иеиин оглун үр болбаанда гимназиядан үндүр сывырыпкан.

Ядыы оолга аар-берге күш-ажылдың чымыштыг амыдыралы эгелээн. Корней Чуковский чаңгыс эвес удаа ажылын солаан, хой-ямзы ажылчаныг кижилер-биле ужуражып ажылдан турган. Ол бодунуң хостуг үе-шагын чүве өөренип, билип алырынче угландырып эгелээн. Пушкиниин, Некрасовтуң, Чеховтуң чогаалдарын холдан салбайн помчуп турган.

1901 чылда К. И. Чуковский «Детские новости» деп солунуңуң редакциязынга бодунуң бир-ле дугаар бижээн «Уран үүл деп үүү ынча дээрил?» деп үүүлүн чедире берген. Ол үүлдү солун парлан үндүргеп. Оон соонда, ийи чыл эрткенде ол Лондонга үстүнде адаан солунуңуң корреспондентизи болуп чеде берген. Ынчалза-даа ол үр болбаан, айыттынган солун чери олче акша-төгерик чорутпас апарган. Кижи чурту кидирээштиг дээн ышкаш берге байдалга ол таварышкан. Арга чадаарда Британ музейинге ажылдан кирип алган.

К. И. Чуковский Петербургка чедип келгеш, «Сигнал» деп журналды парлап үндүрүп эгелээн. Ол журнал бодуңуң ужур-уткаазының, туружуңуң талазы-биле сатириктиг (шүгүмчүлелдиг чогаалдар парлаар) ынчаныы турып турган күрүне тургузуунга удуп шүгүмчүлел-шоодуглуг чүүлдерни дидими-биле парлап турган. К. И. Чуковский оон редактору турган болгаш ынды утка-шыпар дээш сулдалыр ужурга таварышкан.

Чогаалчы 1905 чылдың революциязының соонда дыка хөй журналдар-биле харылаапы тудуп, чогаал ажылын хаплаадың эгелээн. Оон соонда чылдарда ол уруглар төлөн чогаалыпче сундугуп кирген. Ол уруглар чечен чогаалының онзагай хевириниң дугайында, уругларның чогаал помчулгазының болгаш помчаан база дыннаан чүүлдерин канчаар хүлээп билип алырының дугайында чугула айтырыгларны көдүрүп турар сайгарылгалыг чүүлдерни бижигилээн.

1907 чыл үезинде «Уругларның чогаал дылы» деп чүүлү парлаттынып үнгеп, оон соонда он чыл эрткенде уругларга «Крокодил» деп бир дугаар тоолуп бижээн.

1916 чылда К. И. Чуковский улуг чогаалчы М. Горький-биле ужуражып танышкан. Ол тоолду «Нива» деп журналдың капсырылгазы болур «Для детей» деп уруглар журналынга парлаан, ынчан харын ол журналдың редактору апарган.

Октябрь революциязының тиилээнинде соонда, 1918 чылда К. Чуковский М. Горький-биле кады уругларга бир дугаар «Елка» деп совет уруглар помун белеткеп үндүргеп.

1918 чылда К. И. Чуковский «Всемирная литература» деп пом үндүрер черге ажылдай берген, ынчан М. Горький ол черниң англия-америка талазы-биле килдистиг эргелекчизи турган.

Ол-ла чылларда К. Чуковскийниң «Эки чуп», «Тараканиың улуун аар» деп чогаалдары «Радуга» деп уругларның пом үндүрер черинге парлаттынган. Ол ышкаш аңаа оон «Бажыңчыгаш», «Койгунак» дээш оон-даа өске аттыг уругларга бижээн чогаалдары парлаттынгылаан.

Чээрби чылдарда чогаалчы «Бармалей», «Телефон», «Хуулгаазын ыяш», «Ыылааш сээк» болгаш оон-даа өске бичиилерге таарыштыр делегейге сураглыг уруглар тоолдарын бижигилээн.

Үжен чылдарда К. Чуковский «Хүниүт», «Гимназия» деп тоожуларны бижигилээн. «Айболит эмчи» деп чогаал база ынчан тывылган.

Ада-чурттуң Улуг дайынының соонда К. И. Чуковский «Некрасовтуң чогаал ажылының онзагай талалары» деп ажылын бижип доокан болгаш, Ленинүн шаңнызды алган. Ол ышкаш чогаалчы улуг орус дылдың урап-чечен утка-шыпарының дугайында «Амыдырал дег дириг» деп помун бижип үндүргеп.

1957 чылда К. И. Чуковскийге филология эртемнериниң доктору деп атты тывыскан. Оон кызымак күш-ажылын Коммунистиг партия болгаш Совет чазак бедин-биле үнелээш. Төрээн чурттуң дээди орден-хавыалары Ленин база ийи Күш-ажылдың Кызыл Тук орденнери-биле шаңнаан.

Тыва уруглар база-ла оон өлүм чок чогаалдарын тоолдарын холдан салбайн помчуп турар. Тыва чогаалчылар оон чогаалдарын тыва дылче очулдуруп турар болгаш моон соңгаар-даа очулдурар. Ю. Кюлзегеш К. И. Чуковскийниң «Читкен хүн», К. Кудажы «Айболит эмчи», Х. Ойдан-оол «Ыылааш-сээк», Д. Монгуш «Эки чуп» деп чогаалдарын тыва дылче очулдуруп, тускай помнар кылдыр чырыкче белеткеп үндүргүлээн.

ХҮНДҮЛҮГ НӨМЧУКЧУЛАР,

ШАКТЫ БУРУНГААРЛАДЫРЫН УТПАҢАР!

Эрткен чылдан бээр доктааттынганын ёзугаар апрель 1-де шакты 1 шак буруңгаар кылдыр әде салыр. Ынчангаш бөгүн удуур мурнунда шактарыларны 1 шак чылдырып алырын утпазыңарны сагындырып тур. Чижээ, кежээ 10 шакта удуурда, шакты 11 шак кылдыр чылдырар.

СПОРТ СПОРТ СПОРТ

МАСТЕР АДЫН БАДЫТКААН

Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызыда филиалының студентизи Сергей Бабкин — бистин республиканың шыырак спортчуларының бирээзи. Ол биатлонга ССРЭ-ниң спорт мастери. Чоокта биатлонга «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң Россия Чөвүделиниң чемпионады Петрозаводск хоорайга болуп эрткен.

Аңаа бистиң чаңгыс чер чурттуувус С. Бабкин чедиишкиниг киржип, 20 километрге чемпионнаан, мастер адын база катап бадыткаан. Сергей ам ол ниитилелдиң Төп Чөвүделиниң чемпионадынга киржир.

ЧУРУКТА: С. Бабкин маргылдаа үезинде.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотозу.

Суд залындан

ХАЙГААРАЛ ЧОГУНДАН

«ССРЭ хамаатызы социалистиг өнүүнү камнаар болгаш быжыглаар хүлээлгелиг. Күрүненің болгаш хөй-ниитиниң эт-хереңгизин самчыгдаар болгаш төтчеглээр чоруктарга удур демисежири, чоннуң байлаанга камныг болуру — ССРЭ хамаатызының хүлээлгези.

Социалистиг өнүүге халдаан кижилерни хоойлу ёзугаар шиидер» деп ССРЭ Конституциязының 61 үүлүнде айытканы.

Бо хүлээлгени күүсетпээн дээш моон эдаанда айыткаанар кеземче харысалгазынга кирген.

Орлан Кадырович Картин, Валерий Хүлер-оолович Лыкаа, Ак-оол Серен-оолович Севилбаа, Мерген Бадыевич Очур херек үүлгедир үеде чаа 17 харлаан, пазы четпээн турганнар. Олар шупту доктаамал ажылдавайн, ада-иези-биле сакманчылаан бооп турган.

Шибадыр Сундупович Чанчыдай 1939 чылда төрүттүнген. Эрзин районуң «Мөрен» совхозка кадарчылаан ажылдан турган. Ол моон мурнунда үш удаа шиттиргеш, 1978 чылда хосталган.

1980 чылдың ноябрь айда О. К. Картин, В. Х. Лыкаа, М. Б. Очур, А. С. Севилбаа олар 13 харлыг Соян Ногаан-оолду эвилелден алгаш, Ш. С. Чанчыдайның сүмелээнин ёзугаар Тес-Хем районуң «Кызыгаар» совхозунуң Шоғжаан Баазан, Чооду Доптан-оол оларга быжыглаан 14 баш инектерни одарга чорда оорлап, үзе сүрүп алгаш чорупкан. Чанчыдайның чээнгазы четпээн Алексей Улазай «Белорус» трактор прицевибиле сиген сөөртүр дээш Ак-Эрик суурнуң чоогунга бар чорда, В. Х. Лыкаа ужуражы бергеш, оорлаан инектерни сөөртүрүп дилээрге, баштай ужуруп билбейн чөпшээрешкен, инектерни трактор прицевинге ийи үзүп үдүргеш, Чанчыдайның аалынга аппарып бээрге, ол төтчеглеп чок ыалган. Истелге органынга болгаш судка Чанчыдай буруузун билиримээн, оон буруузу керектиг материалдары-биле, кады шиттиргеннериң, херечилериниң өчүктери-биле тургустуңганы суд тодараткан. Совхозка чедиргеп когаралы 8379 рубль.

1980 чылдың август айда О. К. Картин, М. Б. Очур, А. С. Севилбаа, В. Х. Лыкаа олар Соян Ногаан-оолду көгүдүп алгаш, Тес-Хем районда «Кызыгаар» совхозтуң кадарчызы Федор Очурга быжыглаан кодан хою одарга эзи чорда 20 баш хойларны үзе сүрүп, оорлаапнар. Совхозка 1225 рубль когарал чедирген.

1980 чылдың күзүүнүде О. К. Картин, В. Х. Лыкаа, А. С. Севилбаа, М. Б. Очур, Соян Ногаан-оол олар «Тес-Хем» совхозтуң Хүлер-оол Сайын-оол суга турган хойларындан 4 хойну шоочалыг кажааны үреп киргеш оорлаапнар. 1980 чылдың ноябрь 20-де О. К. Картин, В. Х. Лыкаа олар Эрешчин Сарыг-оолдуң одарга чораан 6 улуг инектерин 4 бызаазы-биле кады оорлаан. 1981 чылдың февраль 26-да О. К. Картин, А. С. Севилбаа олар «Тес-Хем» совхозтуң ажылчыннары Чооду Дажы, Шыырап Сундуй оларның 2 аъдын оорлаапнар.

1981 чылдың февраль 6-да О. К. Картин, А. С. Севилбаа Тес-Хем районуң Самагалдай суурда чем магазинниң таңнымалы чогун ажыглааш, соңгадан үреп киргеш, 20 шил кызыл араганы оорлаапнар. Оларның аяа долган. 7 ай дургузунда 8 удаа оор херекти үүлгеткени дээш Тес-Хем районуң улус суду оларга хамаарыштыр бодунуң шиитклин үндүргеп.

Үүлгеткен хөрээ дээш Ш. С. Чанчыдай 10 чылда, О. К. Картин, А. С. Севилбаа, В. Х. Лыкаа, М. Б. Очур оларны кайызын-даа 5-5 чылдарда хосталгазыг казын шиитген.

«Кызыгаар» совхозка чедиргеп когаралы дээш үстүнде шиттиргеннерден 9604 рубльди, хууда инектер өртээ 3480 рубльди төлеттирер деп суд доктааткан.

О. К. Картин, А. С. Севилбаа, М. Б. Очур, В. Х. Лыкаа докламал ажылдавайн турганнар. Олар хостуг үезинде чүүү былыг турганын оларның ада-иелери, чоок төрелдери хайгааравайн келгени, хөй-ниитиниң талазындан кижизидилге ажылының четпезинден ыындыг түүнелге чедиргеп. Кадарчылар малын туда кадарбас, эзи сүрүп каар таварылгалар база таңнылы ажылының сулазы бо херекти үүлгедиринге таарымчалыг байдалды тургусканын демдеглээри эргежок чугула.

Б. БОРИСОВ.

АРГА-СҮМЕЗИН БЭЭР

Милициянның улуг лейтенантызы Эрес-оол Севээнович Иргит Аксы-Барлык, Эрги-Барлык суурларда милициянның участок төлөзин. Быжыглаттырган участогунга быжыг корум-чурум тургузарының хемчеглерин ол ап чорудуп турар. Хөй-ниити-биле харылзаа быжыг. Ол ылаңгыя улусчу дружиналарның ажылынга практиктиг дуза чедирбишаан, оларга бо-ла арга-сүме берген турар. Оны дараазында факт бадыткаар.

«Хемчик» совхозтуң 33 баш хою оор алган деп медээ келген. Эрес-оол Севээнович совхозтуң дружиннигтерин даймычы ёзу-биле чыгаш, боду баштады оорларны илередири-биле иетээн. Дарый алдынган хемчеглер соонда совхозтуң хою оорлаан кижилер туттурган. Бо — үгле чаңгыс чижек-тир.

Милициның улуг лейтенантызы хөй-ниитиниң корум-чурум үрээшкиннерин болдурбас сорулга-биле хөй-ниитиниң киржилгези-биле профилактиктег хемчеглерже улуг кичээнгейни угландырып келген. Корум-чурум камгалалының солдадының ак сеткилдиг ажылын «Эң эки участок төлөзин» деп ат-биле демдеглээни таварылга эвес.

А. ЕВРОП.

Барыын-Хемчик район.

ЧҮГЕ УТТУНДУРГАНЫЛ?

Өвүр районда «Кызыл Тук» совхозта спорт ажылының дугайында бижикседим. Спорт кижилерге дыка-ла ажыктыг, кадыкшыл быжыглаарынга ол улуг салдарлыг. Аңаа хаидыкшылдыглар-даа бисте кевей. Ынчалза-даа оларны күш-культура болгаш спортче совхозта спорт комитединиң даргазы Виктор Саая, ВЛКСМ комитединиң секретары Николай Түлүш хаара тутпайн турар.

Ужуру болза, спортчу секциялар, маргылдаалар ургулчу болур ужурлуг. Улуг маргылдааларга киржир хамаан чок, байырлал хүннеринде безин спортчу оюннар мөлдүк-калдык эртер. Кышкы үеде хаак, хоккейни сайзырадып болгай. Күш-культура болгаш спортче аныяктарны, элээдилерни хаара тутпаанындан оларның чамдыктары арагалаар, хөй-ниитиниң черлеринге, Культура бажыңынга чүрүм үрээр чоруктар бар. Ылаңгыя кино көргеп кижилерге шаптыктап, фонарь-биле кижилер чырыдар, апаа олурган көрүкчүлерже чөңгээлээр, эзи кудумчуларга чораан кижилерни кежээ хөме таварыыр, харындаа оларның акшазын хунаар сагыштыг үүлдер безин тывылган. Байдал ындыг турда-ла совхозтуң дирекциязы, парткому, көдээ Советтиң күүскому, ажылчын комитеди спорт комитединиң ажылынче кичээнгей салбайн турар.

Спорт комитеди дериг-хереклер садып алыр, маргылдаалар организастаарынга хереглээр акшаны совхозтуң ажылчын комитединден ап турары билдингир. Спорт ажылы чорувайн турда, ону та канчаар ажыглап турар үүе?

Спорт Саглыда үүге уттундурганыл? Маңаа харыы бээр үе келген.

Д. ООРЖАК.

СЕРЕМЧИЛЕЛДИГ БОЛУР

Час дүшкен. Хамык бойдус оттуп, чер карарып эгелээн. Чылыг дүжери-биле кады айыылдыг бир чүве — өрт. Ынчан арга-арыгга оваарымчалыг болуру артык эвес. Серемчилел чок оттаттынган от. өшпээн таакпы кургаг черге өрт айыылынга чедирип болур. А оон түңнелинде байлак арга-арыг, аң-мең өрттенип болур. Оон чижээн Ак-Туругнуң девискээринге болгулаан өрттерден көргүзейн. Аңаа янзыбүрү хемчээлдиг 17 өрт болган. Оларның үнгүлээн чылдаганнары аңгы-аңгы. Колдуунда серемчилел чок чоруктан болгулаан. Ак-Туруг ортумак школазының 8-ки клазының өөреникчилери походтап чораан, одаан өөрүбейн барган. Оон улуг өрт өскүп үнген. Кара-Сугда экспедиция турар черниң девискээринге өрт база болган. А экспедицияның талазындан ону өөрүпер хемчег албаан. Үстүнде болган таварылгаларны моон соңгаар катаптавазы-биле серемчилел, кичээнгейлиг болуру чугула.

Өрт айыылы үне бээрге, ону өөрүпер күш негеттинер. «Ак-Туруг» совхозтуң ажылкышчыларының араында өрт өөрүжүүрүнге идепкейлиг киржип турарлар хөй. Чижээ, М. Опай, Я. Сагаан, Х. Дамбу, Н. Кошкар-оол, К. Дембирел, Ч. Сенчи оларның улуу улуг.

Чылыг дүжери-биле кады өрт айыылын болдурбас дээш улам серемчилелдиг болза чогуур.

К. КОМБУ.

Улуг-Хем район.

АПРЕЛЬ 2-ДЕН 4-КЕ ЧЕДИР ТЕЛЕВИДЕНИЕ

АПРЕЛЬ 2-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Ye». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 8.55 — «Дугуйлар кырында бажынчыгаш». Мультфильм. 9.25 — «Томуйлаашкын». Уран-чечен телефильм. 10.35 — Бурят АССР-ниң Чита, Иркутск областын уран чүүл коллективтеринин концерти. 11.25 — Телемедээлер. 11.35 — 14.15 — Чапсар. 14.15— Телемедээлер. 14.55 — Геологтуң хүнүнге уткуштур. Кинопрограмма: «Баштайгы болуру аас-кежин». «Дээр даларының картаазы». 15.10 — Сээн ленинчи библиотекан. 15.40 — «Объектив». 16.10 — «Хөглүг нотажыгаштар». 16.25 — «Москва чоогунга ужуражыышкыннар». 16.55 — «Шевер холдар». 17.25— Чурттуң шөлдеринде. 17.40— Үзбек ССР-ниң фольклор ансамблиниң концерти. 18.00 — Арага аарының дугайында беседа.

КЫЗЫЛДАН
18.30 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН
18.45 — Бөгүн делегейде.

КЫЗЫЛДАН
19.00 — «Черниң байлаан Төрээн чуртка бараалгадыр». Тываның геология-шинчилел экспедициязының кол геологу А. А. Подкаменныйның беседазы.

МОСКВАДАН
19.25— «Каткыны долгандыр». Останкино концерт студиязынга шоодуг кежээн. 21.00 — «Ye». Информастыг программа. 21.30— Кежээки аялгалар. 22.25—«Карпаты чанында хоорай». Документалдыг телефильм. 22.45—Бөгүн делегейде. 23.00—00.45— Бут бөмбүүнге ССРЭ чемпиону дээш маргылдаа. «Спартак»— «Торпедо». «Олимпийский» спорт комплекизинден дамчыдылга.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН
12.00— Англия дыл. 12.30— В. П. Катаев. «Полктуң оглу». 4-кү класс. 13.00—ПТУ сургуулдарынга. Физика. Электромагниттиг индукция. 13.30— Совет чүрүлга уран чүүлү. Б. И. Пророков. 14.00— Иоганн Себастьян Бах. 14.45— Мирза Турсун-Задевин шүлүгделдери. 15.20— Телемедээлер. 15.30—17.40— Чапсар.

КЫЗЫЛДАН
17.40— «Красноярск телевидениезинин неделязы». ССРЭ-ниң тургустуңганындан бээр 60 чыл болурунга уткуштур. 18.30— Телемедээлер. 18.45— Чарлаалар. 18.50— Телемедээлер.

МОСКВАДАН
19.00 — «Кино аян-чоруктарының клуву». 20.00—«Тамчыктыг удунар, чаштар!» «Хуулгаазынныг сөс». Мультфильм. 20.15—Л. Рюмин ырлаар. 20.40—«Амыдыралче эзи келген». Эртем-тайылбырлыг фильм. 21.00—«Ye». Информастыг программа. 21.35— 22.45— «Кырган ашак болгаш бичии уруг». Уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү.

АПРЕЛЬ 3-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН
8.00— «Ye». Информастыг программа. 8.35— Эртенги гимнастика. 8.50—«Бир эвес кадык болуксазыңза». (Күш-культуржуларга сүмелер). 8.55 — Чалыыларның чогаадылгалары. 9.25— «Ада-иелер, силерге». 9.55—ССРЭ-биле Мозамбик Улус Республиказының арасынга пайырал болгаш кады ажылдажылга дугайында керээге ат салгаанының оюнга. Мозамбик Улус Республикаңың ыры болгаш таңнының национал ансамблиниң концерти. 10.40—«Советтер болгаш амыдырал». Тележурнал. Дамчыдылгага Азербайджан ССР-ниң Дээди Соведниин Даргазы К. А. Халилов киржир. 11.10— «Спортлотонуң» 14-кү тиражы. 11.15— «Сылдыстарже. Космонавтының бижимелдериндеп». Документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү. 11.45— ССРЭ-ниң тургустуңганындан бээр 60 чыл болурунга. Белоруссияның таңнының күрүне ансамблиниң концерти. 12.30— «Тиилекчилер». Фроптучу оңнуктер хүнү. 13-кү армияның хоочуннарының ужуражыышкыны. 14.00— Чуруктулар дугайында чугаалар. Паоло Веронезе. 14.50— «Ан-наашкын». Мультфильм. 15.00 — «Дириг амытаннар амыдыралы». 16.00— Политиктиг хайгааракчы Л. А. Вознесенскийниң беседазы. 16.30—К. И. Чуковскийниң төрүттүнгеннинден бээр 100 чылынга. Документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү. 17.35— «82-ниң ыыгы». 18.35—18.50— Чапсар. 18.50— С. И. Тургеневтиң чогаалдарын ёзугаар тургускан «Шелээткел» деп уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 1-ги, 2-ги сериялар. 21.00—«Ye». Информастыг программа. 21.30— Документалдыг телефильмнер программазы: «Тарноганың тоолу». «Лешуконьда аттар плясказы». 22.00—23.55— Бут бөмбүүнге ССРЭ-ниң чемпиону дээш маргылдаа. «Динамо». (Тбилиси) — «Динамо» (Минск). Тбилисиден дамчыдылга. Оон соонда—телемедээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН
14.20— «Кино көрүкчүүнүң эдеринчизи». 15.05 — «Руде право» солунуң шаңналы дээш хоккейге чурттар аразының маргылдаазы. ЧССР-ниң болгаш Швецияның шилиндек командалары. 3-кү үеэзи. Чехословакиядан дамчыдылга.

ЭСТОНИЯНЫҢ ТЕЛЕСТУДИЯЗЫНЫҢ ПРОГРАММАЗЫ
15.50— «Харлыг хоорайжыгаш». Фильм-концерт. 16.15— «Юло Вилимаа-биле чартык шакта». Күрүненің «Вапемуйне» деп үлегерлиг театрының кол балетмейстериниң дугайы. 16.40— «Эйно Мя алтаның шили». Амыдыралга ажыглаар шил үүлдер кылыр «Тарбекласс» заводунуң чурукчузунуң дугайы. 16.50— «Эрги таңнеде таңны». Улусчу коллективтериниң концерти. 17.15 —«Че-ве, кыстар!». 19.15—Делегейде болушкуннар дончулалы. 19.30— «Музыка киоскузу». Дамчыдылганы Э. Беляева чорудар. 20.00—«Тамчыктыг удунар, чаштар!». «Музыкалыг тоолдар». 20.15 «Кадыкшыл». Эртем-тайылбырлыг программа. 21.00— «Ye». Информастыг программа. 21.35—22.50 — Ленинградтың операның болгаш балеттиң күрүненің үлегерлиг Бичии театрының шизи.

АПРЕЛЬ 4-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН
8.00—«Ye». Информастыг программа. 8.35— Эртенги гимнастика. 8.50— РСФСР-ниң алдарлыг артизи Б. Феоктистов ойнаар (Дошшулуур). 9.30 — «Оттурукчу». 10.00—«Совет Эвилелиниге бараан бооп тур мен!». 11.00— Кадыкшылдың Бүгү-делегей хүнүнге. «Кадыкшыл» деп эртем-тайылбырлыг программа. Дамчыдылганы алдарлыг эмчи Ю. В. Белянчикова чорудар. 11.45— «Эртенги почта». Музыка программазы. 12.15— «Кодээниң шагы». 13.15—«Музыка киоскузу». 13.45— «Көзүлбес шөл». «Коммунистер» деп болук дамчыдылгадан. 14.15— «Тудуг болгаш архитектура». Киножурнал. 14.25— Венгр Улус Республикаңың телевидениезинин Венгрияны фашистиг эжелекчилерден хостаанындан бээр 37 чыл болганынга холбаштырган программазы. 16.25— Бөгүн—Геологтуң хүнү». Дамчыдылгага ССРЭ-ниң геология министри Е. А. Козловский киржир. 16.55— «Силерниң чагааларынар ёзугаар». Геологтуң хүнүнге музыка программазы. 17.40— «Делегей панорамазы». 18.25—18.40— Чапсар. 18.40— «Кино аян-чоруктарының клуву». 19.40— «Экранда — кинокомедия». Кавказтың туттурукчузу азы Шуриктиң чал ужуралдары». 21.00—«Ye». Информастыг программа. 21.35 — Бут бөмбүүнүң дугайында дончулал. 22.05—23.10—«П. Ф. И-ниң тывызыктары». И. Андрониковтуң киржилгези-биле тургускан уран-чечен телефильм. Төнгенде — телемедээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН
14.20—«Бой. Лель, Чингис болгаш өскелер-даа». Эртем-тайылбырлыг фильм. 14.45— «Кинопанорама». 16.20— «9-ку студия». Дамчыдылганы политиктиг хайгааракчы В. С. Зорин чорудар. 17.20—«Строговтар». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 8-ки серия. 18.30— Бистиң корреспондентилеривис чугаазы. Дончулал. 19.00— Улуг Октябрьның 65 чыл оюнга уткуштур. «Бистиң дончу намдарывыс». 13-ку фильм — «1929-ку чыл». 20.00 — «Тамчыктыг удунар, чаштар!». «Хуулгаазынныг экран». 20.15— Бүүр спортунга СССР чемпиону дээш маргылдаа. Ленинградтан дамчыдылга. 20.45—«Башкир суй-белек». Документалдыг телефильм 21.00— «Ye». Информастыг программа. 21.35— «Ыраажы кепар кымга ужуп чедип келгеннл». Уран-чечен телефильм. 23.20—00.45— «Руде право» солунуңуң шаңналы дээш хоккейге чурттар аразының маргылдаазы. ЧССР-ниң болгаш Швецияның шилиндек командалары маргыжар. 2-ги. 3-кү үелер. Чехословакиядан дамчыдылга.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

АГААР

Кызылдың агаар станциязының медээзи ёзугаар алырга, бөгүн республикага шокар булуттаар, чамдык черлерге быскан хар чаар. Мурнуу-барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 5—10 метр чедер. Агаарның температуразы дүне 10—15, чамдык районнарга 0—5 градус чедир соор. Хүндүс 2—7 градус соок болур.

Кызылга шокар булуттаар, чагбас. Мурнуу-барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 3—8 метр чедер. Агаарның температуразы дүне 3—5 градус соор, а хүндүс 2—4 градус чылыг болур.

КИНО

МАРТ 31-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Адрюс» 9.30, «Ынакшыыр үе келген» (2 сериялыг) 11.20, 14.10, 17.00, 20.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Истекчи» (2 сериялыг) 9.00 13.10, «Чечен идегелдиң солангызы» 11.40, 15.50, «Улуг Самоеде» (2 сериялыг) 17.35, 20.25 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Миша, Серёга болгаш мен» 12.00, «Аббаа» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

«ВОСТОК»: «Руслан болгаш Людмила» (2 сериялыг) 12.20, «Албадаттырып адаңганнар» (2 сериялыг) 15.00, 17.40, 20, 20 шактарда.

Редакцияның адреси: 667000. Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-23-54, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийже амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизинин 2-31-75, культура килдизинин 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизинин 2-21-47, үлетүр килдизинин 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизинин 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтериянын 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Чагыг № 878.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүделиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелеланың типографиязы. (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00399.